

Pavle STEFANOVIĆ

O mogućoj idejnoj korisnosti estetike

Ako bi jedan mali popularno-naučni ogled, pre o mogućoj idejnoj korisnosti nego o „zadacima“ estetike u ovom vremenu krupnih misaonih i osećajnih preorijentacija, valjalo otpočeti — po uobičajenoj i logično opravdanoj praksi komponovanja takvih eseja — kratkim uvodnim odeljkom, ja bih sledeći esej otvorio primedbom da u velikoj, brojnoj porodici posebnih nauka danas postoji neka vrsta hijerarhijskog poretka, različite postojecih posebnih nauka po njihovim postignućima, po stepenu njihova razvika, uzrasta, zrelosti. Ta raznolikost efikasnosti i ostvarenih dostignuća pojedinih nauka proizilazi, naravno, ne samo iz različitosti predmeta i pojava, čiju prirodu i svojstva pojedine posebne nauke istražuju nego i iz raznolikosti metoda koje je moguće upotrebiti na raznolikom materijalu kao objektu naučnog ispitivanja; pa kako su izvesne pojave objektivnog sveta stvarnosti konstantne i jedva nešto malo promenjene pred dugoročnom, viševremenskom razdonošću čovekovog ispitivačkog duha, prirodno je i normalno da su nauke koje traže zakonitost u tim pojavama daleko više zakoračile unapred nego što su to mogle postići naprimer nauke o silno promenljivoj i velikim razvojnim preobražajima podložnoj samoj ljudskoj svesti. Tako i imamo danas zanimljivu i skoro paradoksalnu situaciju da je astronomija, sa matematikom kao svojom podlogom i sa tehničkom primenom njenih istraženih i praksom proverenih principa, na današnjem stupnju razvika, daleko razvijenija od naučne psihologije, drugim rečima, da o zakonitostima kozmosa možemo danas sa većom egzaktnošću raspravljati nego o zakonitostima u procesima naše sopstvene, ljudske svesti.

Mi ćemo ovde zaobići već klasičnu, tradicionalnu podelu nauka na egzaktne, prirodne i društveno-političke, pošto se ta klasifikacija zasniva na raznovrsnosti ispitivanih oblasti života i pojava, na raznovrsnosti samih predmeta (objekata) istraživačkog posmatranja, a za našu temu taj kriterium ostaje irelevantan. Zadržaćemo se za trenutak na posmatranju činjenice da su neke nauke, na današnjem stupnju svog razvika, stigle tek na stupanj opisnih, deskriptivnih nauka (grafija — tip). Neke druge nauke dospelo su do razvojnog stadijuma teoloških, normativnih, praktičnih, tehničkih ili političkih disciplina, i njihove „zakonitosti“ nisu ništa drugo do primena nekih uočenih principa u

razviku prirode, društva, čoveka (nomija-tip). Treći tip čine čisto teorijske nauke, one na najvišem stupnju razvika, nauke koje su uspele da pronađu i formulišu zakone od opšteg i trajnog važenja (logija-tip). Estetika, posebna nauka na kojoj se zaustavljamo, prerasla je stadijum opisnih nauka i nalazi se, danas, negde na usponu od primenjenih, teoloških, normativnih nauka ka grupi teorijskih nauka. Na nama je, današnjim ljudima (posmatračima, ispitivačima, mišiocima, estetičarima), da je u njenom rastu pomognemo, da joj omogućimo utvrđivanje konstantnih zakonitosti u oblasti pojava koje ona ispituje, no mi to možemo postići jedino pod uslovom ako se potpuno oslobodimo od metafizičkih i dogmatskih postavki koje su za estetiku važile u periodu bujanja idealističke filozofije, ali isto toliko i pod uslovom da se sasvim emancipujemo od vulgarno-materijalističkih, mehanicističkih, estetsko-„hermeneutičkih“ i pogotovu pragmatističkih „teorija“, među kojima je poslednja išla tako daleko da je i umetnost i estetiku svesno podređivala potrebama i zadacima određenih društveno-političkih programa i taktika. Usto, tek kada budemo tačno shvatili, šta su zapravo objekti estetsko-naučnog istraživanja, dokle se proširu granice njene ispitivačke nadležnosti, u čemu je njena zavisnost od psihologije a u čemu njena specifična samostalnost u odnosu na tu drugu posebnu nauku, porašće izgledi za njeno uvrščivanje u red čisto teoretskih, eksplikativnih nauka logija-tipa.

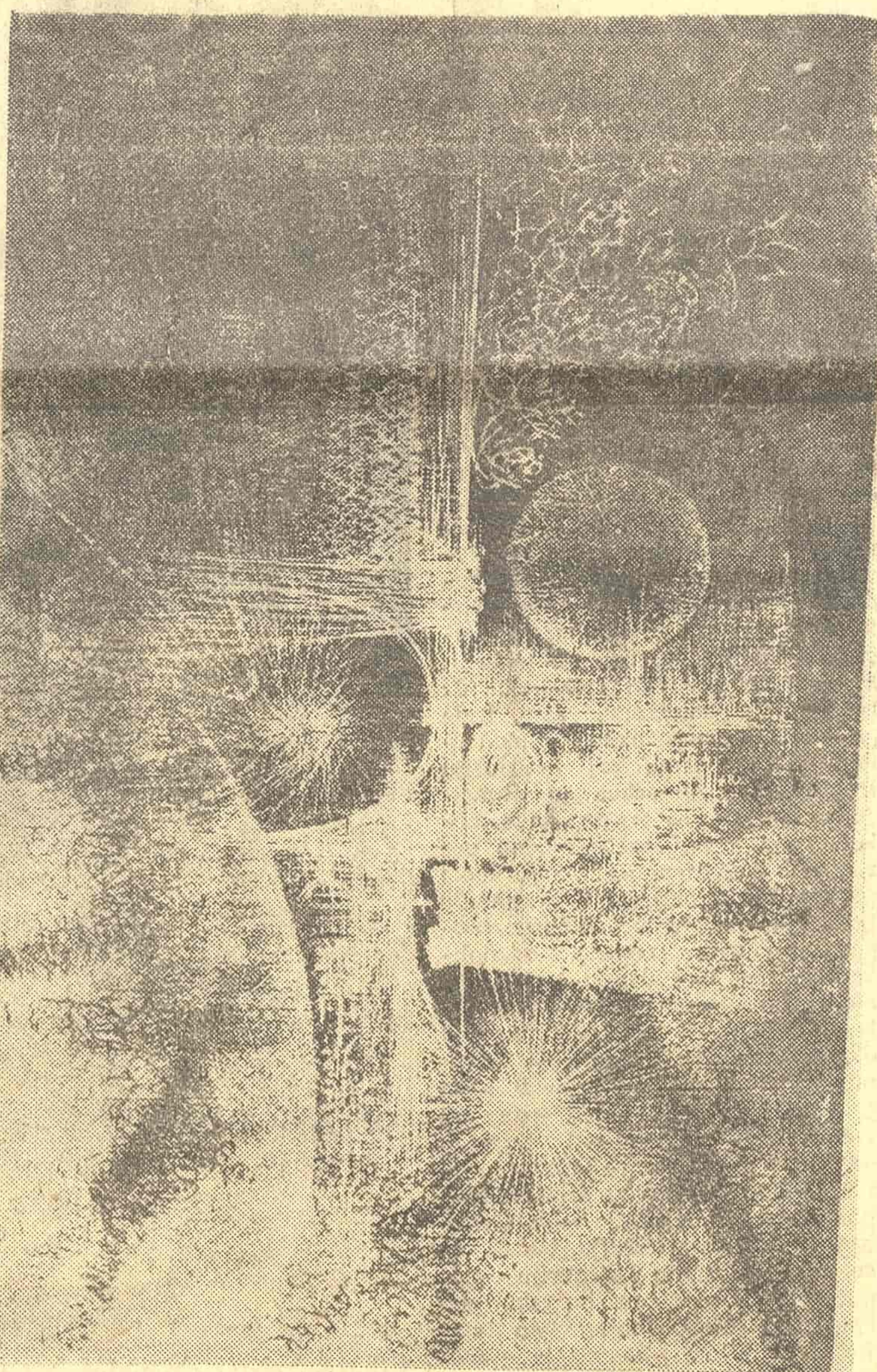
Prva i možda najčešća greška koja se danas čini pri određivanju specifičnog domena estetičke nauke jeste njeno ograničavanje na svet umetnosti. Istina je da su umetničke slike svake vrste (verbalne, likovne, tonske, plesne, pozorišne i filmske) najrasprostranjenija oblast estetičkih doživljaja, i u stvaranju i u konzumiranju umetničkih dela, sazdanih vazda iz odgovarajućih, specifičnih umetničkih slika (poetskih metafora, prozih opisa, grafičkih i slikarskih kombinacija linija i boja, vajarskih modelacija raznih masa, tonskih struktura i plesnih, plastičnih figura), ali pošto je predmet istraživačkog posmatranja estetičke nauke jedan određeni tip ljudskog doživljavanja čulnih senzacija i doživljavanja pretstava tih senzacija u čovekovoj svesti, a te posebne, kvalitativno specifične doživljaje ljudska svest ima

i u prirodi, i u društvenoj stvarnosti, i u delatnosti sopstvene mašte, nužno je da se kao predmet estetičkih ispitivanja priznaju i uvažavaju estetički doživljaji na koje se ovde misli, odakle bilo da oni dolaze.

No, o kojim je doživljajima zapravo reč? — O čulnim opažanjima i reprodukcijama tih opažanja (ili slikama mašte o-mogućim, zamisljivim opažanjima, na pr. pri slušanju nečijeg govora), koji nas nagone na uopštavanje, na nasluščivanje ili čak i sasvim jasno otkrivanje u njima jednog dubljeg i

šireg smisla no što je samo njihovo konkretno značenje, dakle, o doživljavanju čulnih utisaka kao pojedinačnih potstrekača i značenja jedne idejno-emocionalne klime duha, kao konkretnog ispoljavanja jednog opšteg stanja svesti koja ima svoju određenu životnu filozofiju, svoju društveno-moralnu orijentaciju, svoju idejnu i emocionalnu „atmosfera“ u odnosu prema stvarnosti, životu, drugim ljudima, samoj sebi. Reč je, dakle, o doživljavanju čulnih utisaka kao

Nastavak na 7 strani

I. FOLD (FRANCUSKA): PROSTOR (Sa pariskog Bijenala mladih)

Slavko JANEVSKI

Smijeh usamljenog razbojnika

Htio bi kao žena što se voli sve da imaš: moju pjesmu razbojniku — visok izvijen bršljan beskrainu nesavladljivu zimu bijelu, moje grlo po njem s noktima da riješ i moju djevojku uzbudljivu kao vino kao cigansku pjesmu uzavrelu.

I moju bi tugu htio — zar i nju? kao mozaik ostavljen u bezbroj drumskih krčmi od djevojačkog sramežljivog zalaza do divlje ponoći i moj vučji bijes, vučji krik, vučje oko sivo, i moje čelo po kojem sijenke igraju bolno i moju vječnu glad i moju vječnu sitost, glad za životom i zasićeni život.

I moje drugove (svaki od njih kroz bunt u srce ranjen) i njih bi htio sa šumom njihovih žila što svaku noć grozdovim mljekom od zamosa gore, te srove jablane, bandu krvavog bila, otrovno meso puno gorčine što svaki šakal bi pio i sve i sve što imam i sve što nemam ti sve bi htio.

Htio bi i moju ledenu pećinu pustu gdje se zime gnijezde i moju pšenicu kao sačmu tešku i gustu i moju svjetlost, moj mrak, moje zvijezde, i sva stopala moja pod modrom strejom snijega i sve naše žive i sve naše mrtve i mjesec što plovi s kišom i gradom bije i mjesec bi želio da imaš, i njega.

I smijeh naše djece taj vodopad u pjenu što šiba kroz bezbroj mlazova i dan razigrava pa s njom postaje dijete vlažnoga oblaka dio i onaj ljubavni šapat što se u sijeno zakopava i sve što sam imao i imam i imao bih sve bi da mi uzmeš htio.

Htio bi. Pa uzmi tada radost mojih muci na nišan zato stojim s devet pjesama u zubima s vinom u jednoj, sjekrom u drugoj ruci. Strijelaj me ravno u oči, tamo je mržnja moja mržnja i ljubav uzavrelih strasti strijelaj me u grlo krvavo od pjesme i psovke i ne čudi se što ni mrtav neću pasti.

(Sa makedonskog Branko KARAKAŠ)

Milan DAMNJANOVIĆ

O umetničkoj istini

Nema sumnje da se jedna važna funkcija estetike sastoji u analizi stavova i termina koji se upotrebljavaju u kritici umetnosti: funkcija čišćenja jezika umetničke kritike, koja se sastoji, sa jedne strane, u iznalaženju i eliminisanju ne-tačnih ili nedosledno upotrebljenih reči i fraza, konfuznih pojmova i neprecizno formulisanih stavova, a sa druge, u ukazivanju na zablude koje proističu iz nekritičkog usvajanja tradicionalne estetičke terminologije, pune štetnih idealističkih i metafizičkih primesa.

No ako se jezik shvati u njegovoj punoj stvarnosti, onda ovakva vrsta kritike ili metakritike, ne predstavlja nastojanje da se reše neki čisto jezički problemi, već te-

žnju da se u svojoj diskusiji o umetnosti unese filozofska promišljenost, jasnost i doslednost. To sigurno ne znači traženje nekog „zajedničkog jezika“ u književnoj politici, jer bi takav jezik — kao u svakoj politici — mogao biti samo jezik kompromisa i oportunitizma koji nemaju niže zajedničkog sa racionalnošću jezika. Zato moramo razlikovati „zajednički jezik“ od kritički pročišćenog jezika u diskusiji koji, po svojoj racionalnosti, uvek može postati zajednički jezik svih onih koji su se odlučili za racionalnost.

Neopravdano je tvrđenje da estetičke diskusije nikad ne vode nekom pozitivnom ishodu koji bi značio neko unapređenje u odnosu na početne stavove učesnika u diskusiji. Ne zbog navodne koristi od samog traženja koje je veće od nalaženja istine, procesa boljeg od rezultata, ili zbog neke slične prosvetiteljske besmislice, ovo tvrđenje je neopravdano jer je u principu čisto jezički problem, već te-

Nastavak na 9 strani

KALENDAR

ZNAČAJAN JUBILEJ

Dešetogodišnjica časopisa „Jeta e re“

Stvaranje nečega novog, nečega što niukom slučaju ne predstavlja nastavak i što se ne oslanja ni na kakvu tradiciju, znači poduhvat isto toliko značajan koliko i odgovoran. I, ako se uzme u obzir i to da je svako nastajanje novog propraćeno nedostatkom iskustva a samim tim i nebrojenim teškoćama koje se tom novom isprečuju na putu, onda čitav taj poduhvat dobija i šire dimenzije. A ako je to novo, začeto u oduševljenju, svojim postojanjem potvrdilo da su svi uloženi napori doneli i ozbiljne rezultate, da je tim novim život obogaćen i da je postao sadržajiniji, onda se mora uz sve ostalo iskazati puno poštovanje onima koji su svu ambiciju i darovitost uložili u ostvarenje tog poduhvata.

To smo obavezni da učinimo i ovom prilikom kada belježimo de-

setogodišnjicu postojanja časopisa „Jeta e re“, prvog književnog časopisa na šiptarskom jeziku kod nas, koji za afirmaciju šiptarske nacionalne manjine na kulturnom području ima takav značaj koji mi savremenici danas možda i ne možemo dovoljno da sagledamo, i koji samim svojim postojanjem potvrđuje ispravnost politike koju naša zemlja vodi u odnosu na nacionalne manjine uopšte.

U uslovima koji su nastali posle rata, kada je na Kosovu i Metohiji svaki poduhvat značio stvaranje nečega potpuno novog, kada je u svemu što se poduzimalo trebalo biti prvi, i kada je trebalo rušiti sve što je do tada velovima omalovažavalo tamošnjeg čoveka, pokretanje književnog ča-

sopisa na šiptarskom jeziku bio je samo jedan od mnogih poslova usmerenih na potpuni preobražaj tog dela naše zemlje. To čitavo ostvarenje izgleda daleko veće ako se zna da je začeto tamo gde se nekada nacionalna pripadnost nije smela glasno izgovoriti, gde se nepismenost smatrala normalnim stanjem, i gde je siromaštvo i bespravlje bilo proglašeno za jednu vrstu odmazde nad nedužnim stanovništvom. Naravno, sa takvim nasleđenim stanjem, kada na jeziku kojim je govorilo hiljade ljudi nije bila napisana ni jedna reč, kada je bilo onemogućeno ne samo stvaranje bilo kakve kulture nego osporavano pravo da se bilo kakva kultura može stvoriti, pojava književnog časopisa bila je isto-

riski događaj. I eto, na tom području koje je nekada na kartama obeležavano tamnim površinama, za deset godina izrasla je literatura koja, vitalna i nova u svim svojim dimenzijama, dosadašnjim rezultatima obećava da će postati važan činilac u našoj literaturi i kulturi uopšte.

Svakako da je razvoj šiptarske književnosti kod nas u prvom redu preko časopisa „Jeta e re“ nužno bio propaćen i mnogim predviđanim i neočekivanim teškoćama, kao što je to i razumljivo kada je u pitanju stvaranje svake nove književnosti. Ali, ono što je već stvoreno uprkos svemu, svojim osobenostima i dostignućima obavezuje nas da ne samo tu literaturu prilikom ovog jubileja i pozdravimo, nego nas stajmo da je i ozbiljno proučimo. Jer, ti mladi ljudi koji su se

sada stvoreno na šiptarskom jeziku u oblasti književnosti, ako se pravilno procene sve teškoće koje su morale biti savladane i pravilno proceni sve što nužno prati nastajanje jedne književnosti, potvrda je da možemo očekivati dela koja će nas obogatiti i ohrabriti novim i prodornim rečima, koja će nam otkriti jedan svet, po svojim osobinama do skora manje ili više nepoznat, predstaviti jednog čoveka strasnog i vitalnog, koji će se s pravom zauvek nastaniti u našoj književnosti. Da će se to zaista obistinuti potvrđuje nam pre svega, po svom tempu i razmerama, jedinstven razvoj ovog područja u svim vidovima, potvrđuje nam nastajanje novih i najhumanijih odnosa među ljudima, i potreba mnogih mladih i darovitih ljudi da kažu ono što je godinama moralo da bude prećutkivano. Te reči će baš zato što su nove i slobodno iskazane biti i snažne i ubedljive.

D. G.

Aleksandar BLOK

SKITI

Vas — milioni. Nas — tušta i tama će biti.
Deder u boj s nama, ako imate moć!
Da, azijati mi smo! Mi smo — skiti,
I imamo požudne, kose oči!

Za vas — stoleća, za nas — samo časak.
Ko robova gomila gola,
Mi smo štit bili između dveju rasa —
Evrope i Mongolal

Vaš nakovanj je večno tutnjao, ko grom,
I zaglušivo huk lavine,
I divlja priča beše za vas slom
I Lisabona i Mesine!

Vi vekovima na istok gledate,
Kopajući bisere nove,
I, smešći se, vreme računate,
Kad ćete uperiti topove!

Vreme je. Nesreća krilima maše,
I uvreda za uvredom pada,
I dan će doći — od Pestuma vašeg
Ni traga neće biti tada!

Stari svete, dok te udes ne sahrani,
Dok slatku muku mučiš pred svršetkom,
Premudri, kao Edip, ti zastani
Pred Sfingom s drevnom zagonetkom!...

Rusija je Sfinga. Pobjedno i žalno,
Kad je crna krv poli,
Ona u te gleda, gleda u te stalno,
I mrzi te i voli!...

Kao što ljubi naše krvi plima,
Niko od vas nije ljubio davno!
Zaboravili ste da ljubavi ima,
Koja pali i ubija slavno!

Volimo — i hladnih brojeva žar strasan,
I božanski prizor tuđ nam nije,
Nama je i reski galski smisao jasan,
I germanski sumračni genije...

Mi volimo put — njen ukus, boju — sve to,
I tela mrtvačkih zapah...
Zar smo krivi, ako je vaš kostur zapucketo
Ispod naših nežnih šapa?

Mi smo navikli, da držeći dizgine
Razigranih konja, dok im bes raste,

Polomimo teške kičme njime,
I da krotimo robinje jogunaste...

Dodite k nama! Iz strahota ratnih
Nek se vojska u zagrljaj vraćal
Mač, dok nije kasno, u korice vrati,
I najzad ćemo biti braćal

A ako nećete, — i mi ćemo znati
Da učinimo verolomstvo grozno!
I kroz stoleća vas će proklinjati
Potomstvo bolesno i pozno!

Po dubravama i gustim šumama
Svuda ćemo biti
Pred lepom Evropom i prema vama
Svoje azijske njuške uperiti!

Hajte na Ural, nek bude vas što više!
Mi pripremamo bojno polje
Čeličnih mašina, gde integral diše,
S mongolskom ruljom koja kolje!

Ali otsada vam štit nećemo biti,
Otsada u boj mi nećemo poći!
Samo će gledati boj što će se biti
Naše uske i kose oči!

Nećemo se maći, svirepi hun kada
Pljačkao bude žrtve pomodrele,
Palić gradove, u crkvu terao stada,
I pekao meso naše braće bele!

Poslednji put — osvesti se, svetel!
Na bratski praznik rada, mira,
Poslednji put — na bratske gozbe svetle
Poziva varvarska lira!

(Preveo Branko MILJKOVIĆ)

Stvaralaštvo Aleksandra Bloka se deli na dva perioda. Njegovu poeziju iz prvog perioda karakteriše lirizam i slavenska mistika. U drugom periodu svoga stvaralaštva Blok se inspiriše revolucijom. Humanist i artist, on je o revoluciji pisao: »Samo velika svetska Revolucija, koja će srušiti mnogovekovnu laž civilizacije i podići narod na visinu artistskog čovečanstva, moći će da vrati ljudima punu slobodu umetnosti.« Njegove poeme »Skiti« i »Dvanaestorica« spadaju u najlepše pesme koje je inspirisala Oktobarska Revolucija.

rište otpora protiv duhovne učmalosti i mrtvaje, protiv nekretanja, nerazvoja, nesmelosti; kako je borben, lekovit, napredan, agresivan. Avangardisti su često bili žrtve potsmeha i nerazumevanja, ali su sa istrajnošću i žilavošću koja je svojstvena jedino fanaticima uspevali da izdrže u svim okršajima za svoje ideje, za svoje stavove, za svoje programe, zastupajući ih uporno i otporno i u celini i u pojedinostima čak i do najapsurdnijih krajnosti. Avangardizam je sinonim pobune i rušenja svega zaostalog, zastarelog, okamenjenog i zardalog, svega samozadovoljnog i konzervativnog: i u umetnosti, pa i u politici. Ohrabrujuća je i nipošto beznačajna činjenica da je većina umetnika i pisaca avangardista koja je između dva svetska rata prkosila i suprotstavljala se buržoaskoj umetnosti i buržoaskom društvenom poretku danas na pozicijama socijalizma; izleživši se od neumerenosti i proizvoljnih izvitoperavanja koja karakterišu izvesna avangardistička shvatanja, oni su se veoma delotvorno oduprli i drugoj jednoj, mnogo opasnijoj krajnosti — zdanovističkom i socijalističkorealističkom monstrumu koji umetnika razvija.

U OVOME BROJU, PRILOZIMA PAVLA STEFANOVIĆA, DRAGANA M. JEREMIĆA, MILANA DAMNJANOVIĆA I MILOŠA I. BANDIĆA, »KNJIZEVNE NOVIĆE« NASLOJENI SU PRILIZI DR. MIHAILA MARKOVIĆEVIMA OBJAVLJENI SU PRILIZI DR. MIHAILA MARKOVIĆA, DRAGANA M. JEREMIĆA, VLATKA PAVLETIĆA, DR. ŽARKA VIDOVIĆA, ZORANA GLUŠEVIĆA I PREDRAGA PALAVEŠTRE. DISKUSIJA SE NASTAVLJA.

pretvara, »prevaspitava« u grlatog razbarušenog, a ustvari izlapelog i nemoćnog čoveka u futroli.

Zbog toga je avangardizam aktuelan uvek, i sada. Zbog toga je avangardizam neophodan i u socijalizmu. Ako smo svi saglasni u tome da je socijalizam danas najnapredniji društveni sistem, onda nema razloga da avangardizam, koji je oličenje novoga i naprednoga u književnosti i umetnosti, bude u mučnom i netrpeljivom raskoraku i neskladu sa socijalizmom. Oboje imaju zajednički ideal: oslobođenje čoveka od raznih vrsta nasilja i lanaca, uništenje lenjog birokratizovanog činovničkog duha, svestran, nesputan razmah ljudskih mogućnosti; obostrano mogu da se prožimaju, nadograđuju, dopunjuju: da se uzajamno kritički proveravaju, i tako usavršuju i razvijaju.

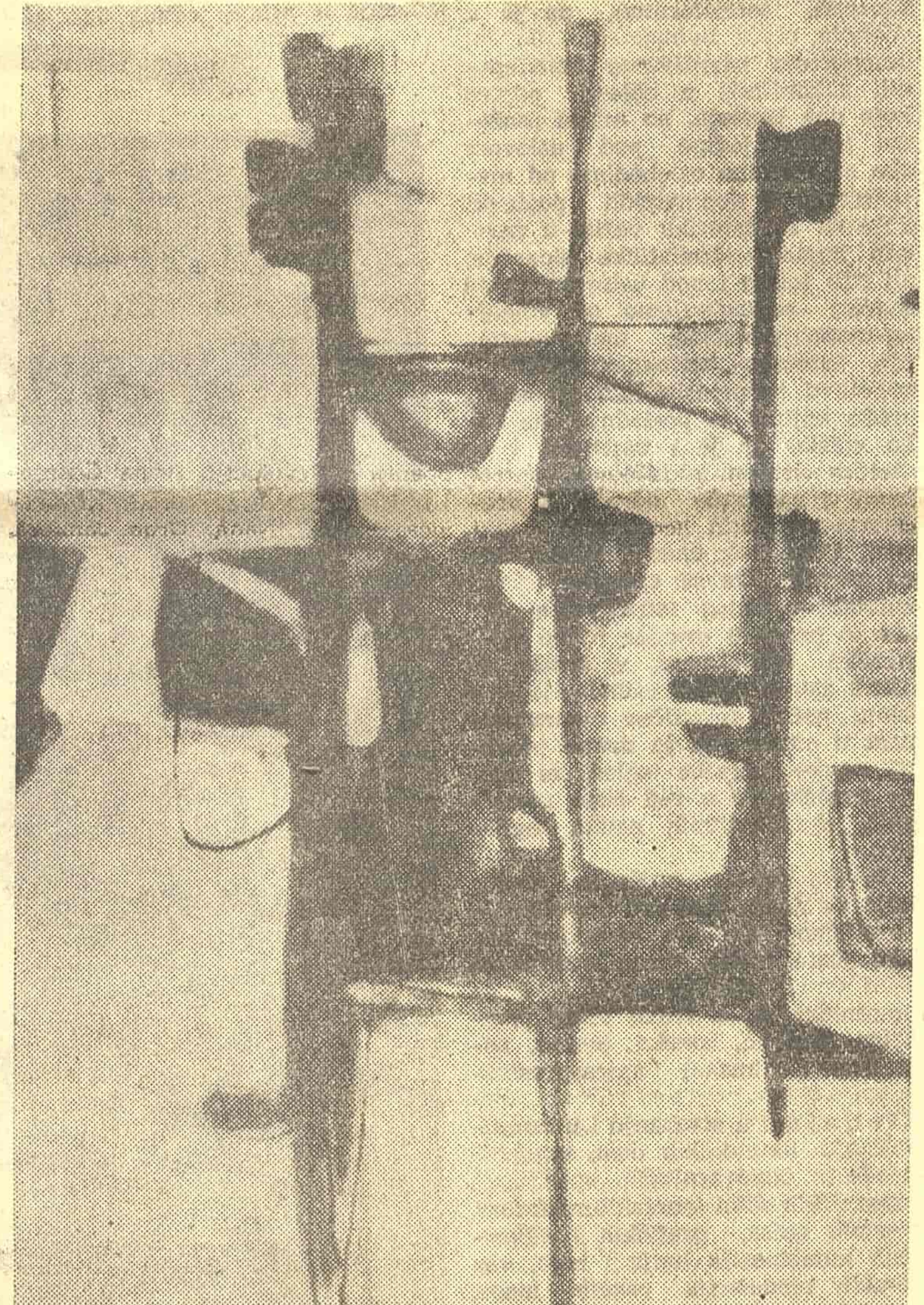
mного u njima zajedničkoga otkrivačkog, revolucionarnog, progresivnog, vaspitnog elementa i kako jedno drugog vode, usmeravaju, tu-mače. Derd Lukač, međutim, zaboravio je i ove Brehtove stihove kao što je zaboravio i mnogo štošta drugo. Lukač je poštovao i cenio Brehta kao pisca, govoreći o njegovom avangardizmu posredno kao o »aktuelnim a ipak nepoznatim dubinama«, i iznad svega ističući kod njega »izvesnost poslednjeg odgovora, prave perspektive«. U tom problemu perspektive, u nedostatku perspektive, tojest ozareno, rumenog, crvenog horizonta, Derd Lukač je našao i video jedan od najtežih grehova avangardizma.

U tome je zabuna. I njegova zabuda.

Avangardisti su oduvek bili krčmari puteva, oni su uvek u pokretu, u nemiru, u čežnji za nepoznatim i nesaznanim, u borbi sa starim i preživelim, i takvi, nikad nisu imali dovoljno vremena i strpljenja za sazrevanje, za kristalizaciju, za negovanje perspektive. Kada bi sazreli i osvojili jedan izvestan svoj prostor, prestali bi da budu avangardisti u onom uobičajenom, prkosničkom, rušilačkom, razaračkom, eksperimentalnom svome maniru i načinu; postajali bi tada stalozemljaci, mirni, čvršći, sa čvrstim tlom pod nogama, i tražili bi cilj, smisao, razloge, perspektivu društva, života i svoje mladalačke pustolovine. Avangardizam se vreme-nom menja, gubi svoje divlje forme, preobražava se, osmišljava; a onda dođu mladi, nova generacija mladih, neobuzdanih, znatiželjnih, nezadovoljnih i gnevni avangardista, i priča počinje nanovo.

Derd Lukač je pak posmatrao i analizirao samo divlje forme i začitke avangardizma, i olakim sociološko-pragmatičkim uopštavanjem došao do zaključka: avangardisti subverzivac, protivnik socijalizma, Potpuno nedijalektički, prilazio je avangardizmu samo u jednom njegovom stadijumu, u jednom vidu ispoljavanja, u jednom trenutku njegovog postojanja. Lukač naima hoće da socijalizmu obezbedi samo jednu umetnost, samo jedan tip, jednu vrstu umetnosti; a zašto se ona ne bi i u socijalizmu delila, granala, razuđivala...? Prevideo je da bez jednog moćnog, difuznog Džemsa Džojisa (koga inače mnogo ne ceni) ne bi sasvim bio moguć jedan Norman Majler (čije »Gole i mrtve« inače veoma ceni). Smatrao je — i u tome je njegova osnovna greška — da je avangardizam u umetnosti isključivo izdanak degenerisane buržoaske kaste, i prema tom izdajnik i smrtni neobjektivni radnički klase. I što je još neprijatnije — izlagao jedno shvatanje umetnosti sa pozicija i predrasuda, vojno-političkih blokova. (Znajući pak koliko je ovaj kritičar u toku svoga dosadašnjeg života trpeo od tuđeg nesvesnog ili nesvesnog nerazumevanja i prolazila kroz šibe raznih sišnika i pretenadata — naprimer, i Aleksandra Fadejeva koji je pre nekoliko godina u svojim direktivno-zastrajujućim referatima tvrdio da kod Lukača »mnogo« štošta ozbiljno zabrinjava — nećemo ulaziti u tobođe i prave razloge ovoga današnjeg Lukačevog stava: kako je do njega došlo, mišom ili silom, i zašto je baš takav kakav jeste. Nije, dakle, krivac samo Lukač, »Nastavak na 8 strani!«

Ovi stihovi Bertolda Brehta — iz »Mat« — na svoj način dovoljno pesme čiji naslov glasi: »Iz pisma radničkom pozorištu Theatre Univerziteta u Njujorku u vezi sa komadom pripadaju jedno drugom, koliko je

HOZE BALMEZ (CILE): KOMPOZICIJA (Sa pariskog Bijenala mladih)

PISMA »KNJIZEVNIM NOVINAMA«

KO SE SAM NASLIKAO

Dragi drugovi,
Molim Vas da u sledećem broju objavite ovo pismo. Očekivao sam da će ga štampati redakcija »Studenta«, ali ga oni nisu nvrstili u prošli broj, po čemu zaključujem da ga neće ni objaviti.

»slučajni« prisutnik Stražilovskog festivala... sa pomijljivom kabadahskom logikom; napisao sam »jedan vrlo sračunat i izazivački članak, jedno nadobudno i benderovsko pismo o već fabuloznom pesničkom festivalu na Stražilovu« i tim pismom »nekulturno i hljestakovski bezobzirno... potežem »skerlićevske« pistoljčice« i činim »podmetanja nedostojna čak i moravskih i piroćan-skih piljarica«. Za »Književne novine« je rečeno da su »vrlo klasičistički netrpeljive... sa preživelim i preživarskim (podvukao M. S.) estetičkim normama, ... sa svojom potpaljivom a tobož vrlo kulturnom etiketom književnog faktora podmeštaju klipove čitavoj mladoj generaciji pesnika da bi ih na svoj način okupirale praveći od njih društvo za lambet-vok ili bugi-vugle. Pored toga, »uvaženi« redakcioni odbor »Književnih novina«... bajagi širokogrudi i nalazeći već mnoge argumente od filis papira« objavio je pismo »jednog anonimnog Skerlića« i time se »našao na liniji kulturnog dodatka »Politike« koja je na način svoje mislovačke logike postavila

U pismu objavljenom u prošlom broju »Književnih novina« o pesničkom Festivalu na Stražilovu, zamejor sam sastavljačima usmenih antologija što su izostavili Njegoša iz antologije srpske poezije i zamero i njima i svim akterima Stražilovskog festivala što su zapostavili revolucionarnu poeziju (pogotovo što je festival organizovan u čast godišnjice KPJ i SKOJ-a).

To je toliko indigniralo jednog od sastavljača antologije da najpogrdnijim rećima ospe paljbu na mene (autora pisma) i na »Književne novine« koje su to pismo objavile. Ja, za člankopisca u prošlom broju »Studenta«... »na desetoj transmisiji... nadeni mališan... maleni pikador (pikador je borac na konju naoružan kopljem u borbi sa bikovima — na pomenu M.S.)... preosećajiva društva...

ista pitanja: ... zašto je antologija obuhvatila 15 mladih pesnika, a nije napravila čitav studentski spisak?... zašto je onome zavrtna šija a onome ponudena torta?...

Clankopisac se nije ni dotakao ključnih pitanja koja su u pismu izneta u vezi sa Stražilovskim festivalom, već je iskoristio par sitnih omaški i na njima zasnovao svoju grdnju.

Ovim pismom ja nisam imao nameru da polemish sa piscem članka »Sami su se naslikali« već samo da izjavim žaljenje što je list beogradskih studenata objavio članak prepun ovakvih pogrdnih reći i izraza i da ukazem na njih. Poznato mi je da u redakciji »Studenta« rade mladi ljudi sa nedovoljnu iskustva, koji mogu i da pogreše, ali što se nisu zapitali, pre nego što su se složili da ovaj članak objave, zašto su redakcioni kolegijum »Mladosti« i njen glavni urednik odbili da štampaju ovakav članak jednog od svojih urednika?

Milivoje SKERLIĆ
student — Beograd

TRIBINA

O AKTUELNOSTI AVANGARDIZMA

(NASTAVAK IZ PROŠLOG BROJA)

Voljno predavanje samoći je prava mala naivnost prema njenoj suprotnosti, goloj javi: čovekovo »bačenosti« u život, u burni vrtlog postojanja. »Bačenosti« je (prilicno uzbudljiv i privlačan) termin Martina Hajdegera, modernog i pomodnog nemačkog filozofa. Polemišući s njim, Derd Lukač iznosi na jednom mestu podatak o Hajdegerovom »veličanju Hitlera kada je bio rektor Frajburškog univerziteta«. Razmotrimo sad bez pristrasnosti tu činjenicu. Možda je Hajdeger doista, kao što kaže Lukač, veličao Hitlera, i to mu ni najmanje ne služi na čast; no istovremeno taj originalno nemušti filozof razvio je i teoriju o »bačenosti« ljudske egzistencije. Time je, indirektno, protestovao protiv hitlerovskog odnosa prema čoveku kao bezličnom broju u vojnoj kartoteci, a gvozdeni sistem nacističkog državnog poretka koji je, u militarističkom osvajačkom zanosu, unapred već gledao sebe u hiljadugodišnjoj pobeđničkoj večnosti, tom teorijom o »bačenosti« egzistencije podrugljivo i hladno bacio pod noge, u bezobličnu, tužnu, ništavnu prašinu, u nemirni vihor privremenosti i prolaznosti. Hajdeger je ostao dosledan sebi. Konstantin Simonov, međutim (ili neko sličan njemu, svejedno), hvalio je, stavio i veličao Staljina, ali je prihvatio i podržao i Vladimira Dudinceva i njegov roman, sve dok nije u jednom nezgodnom trenutku uvideo da »Nije sve u hlebu« može veoma lako da ga liši hleba i mnogo čega drugog povrh hleba, pa je okrenuo protiv. Ne mislim, naravno, da Martina Hajdegera proglašavam sada za naprednog borca i misloca; utoliko pre što kod njega ima prilicno problematičnih, da ne kažem sumnjivih filozofskih spekulacija.

Naprimer: njegova razmatranja o umetnosti. I pored najbolje namere, teško je prihvatiti tu tragikomičnu zbrku, to znojenje, natezanje i naprezanje da se normalni pojmovi što više isprevrću, isprepletu i iskomplikuju, to svesno zamučivanje i traženje »dubine« tamo gde su očigledni teoretski sprudovi i plićaci, tako da je, na našem jeziku, u prevodu, ta »teorija« i ta »filozofija« u jezičko-stilskom pogledu postala — legalizovana nakaznost. I radi čega sve to? Zato da bi Hajdeger parafrazirao i dokazivao u hrpama konfuzno-nadriučeni rečenica neke misli o umetnosti koje su u svojoj poeziji uzgred, kao od šale, nenad-

mašno u preciznosti i originalnosti nabacili Fridrih Helderlin i Rajner Marija Rilke. Ono za šta su Hajdegeru bile potrebne desetine mutnih stranica, Rilke je lucidno izrekao u svega tri reči: »Pesma je opstanak...«

Hajdegera, dakle, zanima opstanak, sudbina bića u pomamljenim, široko rastvorenim čeljustima sveta, i njegova teza o »bačenosti« čovekovoju u te čeljusti, usred toga sveta sadrži neospornu i oporu istinu o današnjem kompleksnom i rastrganom dobu. Lukač je to po svojoj prilici osenio i nije se oko toga mnogo prepirao s Hajdegerom. Stoga je naćeo i počeo da gada avangardizam na drugom sektoru: optužio ga je za »ukidanje stvarnosti«, rekavši da to pretstavlja »osnovni motiv avangardističkog pisanja«. Lukač, naprimer, posebno ne podnosi napomenu Roberta Muzila da njega interesuje prvenstveno »ono što je avetijsko u zbijanju«. Razume se, Lukač je za suštu, suvu, najsuštiju i najsuštini skiju realnost, za realizam; ali je — razume se — zaboravio ili čak »zaboravio« poklik F. M. Dostojevskog: šta to još može biti avetijskije i fantastičnije od realnosti?! Avangardisti ne »ukidaju stvarnost« radi pukog »ukidanja«, zbog svoje rušilačke zlovolje, već zbog stvarnosti koju smatraju neljudskom, pa se na taj način protiv nje bore. Franc Kafka i Džems Džojis hoće da filistarsku, buržoasku stvarnost koju tako dobro, do čemera i bola poznaju, učine nemogućnom, usmrćenom, neprepoznatljivom u njenoj izobličeniosti; oni »ukidaju« jedan (negativan) vid stvarnosti, ali ne i samu stvarnost. Bio bi to donkihotski posao, nedostojan pisca, a prihvatila ga se nekoliko mistifikatora i manijaka koji sa pravim avangardizmom imaju dodirnih tačaka isto koliko i sa realizmom. Lukač ovo verovatno ne bi prihvatio; jer on patološki aspekt buržoaskog života i »ukidanje« toga života i te stvarnosti u delima avangardista smatra pustim pirom perverzije, a nipošto specifičnim protestom, gnevom, pobunom; on tvrdi da se o toj stvarnosti »ne kaže tim načinom protestovanja ništa konkretno kritički« nego da se ona time samo »sumarno i uopšteno osuđuje«. — a to je tvrdnja koju treba oceniti zaista »konkretno kritički«, jer je krajnje proizvoljna, apsurdna, i skoro nepojmljiva u svojoj netačnosti; tvrdnja kojoj će se čak ironično osmehnuti i stari i novi građanski kritičari i estetičari koji jima je avangardizam i dan-danji

zagonetka i kost u grlu, ne uspeavajući ničim i nikako da ga savladaju.

Još jednom je Lukač ukrstio mačeve sa avangardizmom u filozofskoj areni: oko kategorije mogućnosti. On je, doduše, ispravno interpretira, ali odmah zatim traži u njoj ono što želi da nađe i što nalazi: pogodan trenutak da problem pojednostavi, suzi, i da ga likvidira primedbama o modernom subjektivizmu koji kategoriju mogućnosti iskorisćava za negaciju stvarnosti, za njeno, kako Lukač lirski kaže, »melanholično prezrenje«. Zaoštravajući i ovo, kao i mnoga druga pitanja, u pragmatičko-političkom vidu, on prenebregava bogatstva, napone i raznolikosti života koji deluju i utiču na pisca, dozvoljavajući tako sam sebi da revnosnije produži bitku pod okriljem svojih realističkih dogmi. Lukač propušta da uvidi kako je kategorija mogućnosti jedan od vidova opšte relativnosti ljudskih odnosa i življenja, pa samim tim i ne toliko daleko od dijalektičkog poimanja tih odnosa, toga življenja, ljudske egzistencije. Uz to, on se ne trudi ni da kategoriju mogućnosti shvati na poetski način, kao razigranost, kao slojevitost života kome je nemogućno pokupiti početke i krajeve, uzroke i ciljeve, već u kome čovek postoji da bi se borio, da bi delao, da bi bio aktivan, protiv jednog sistema koji bi unapred bio planiran, pripremljen i nametnut. Posedovanje istine znatno je manje privlačno nego traganje za njom. Svako je od nas samo jedna mogućnost samoga sebe koja traži da se ispunji, da se pozitivno ostvari, prolazeći pritom kroz vartu i vodu svakovrsnih iskušenja. Ukoliko je to subjektivizam, on ne mora biti antidruštven ili čak (sma trao bi Lukač) antisocijalistički; jer se socijalizam ne izjašnjava protiv subjektivnosti, protiv mnogostrukih vidova i načina ispoljavanja čovekovog unutrašnjeg sveta, nego, štaviše, teži da se on u novome duhu što intenzivnije, samosvesnije i slobodnije iskaže.

Bilo to kome pravo ili ne, avangardizam je potrebno braniti, opravdavati, tumačiti. Braniti avangardizam znači braniti pravo na svestrani razvoj književnosti. Avangardizam je nemirna, burna krv literature. Nije potrebno da se u zajedno uveravamo kako on postoji otkako postoji i književnost; kako je, unutar nje, uvek živo ža-

Ponovljeni svet Miodraga Bulatovića

(„Crveni petao leti prema nebu“, „Naprijed“, Zagreb, 1959)

Miodrag Bulatović se razvija ali se ne menja. Ta parafraza jednog kritičkog zaključka o Andre Židu mogla bi izvanredno dobro da posluži kao najsazetiji sud o trećoj knjizi Bulatovićevih proza. Sve vreme dok, s povremeno silnim interesovanjem, ali povremeno i sa ravnodušnošću, čita „Crvenog petla...“, čitaoca ne napušta misao o neverovatnoj piščevoj sposobnosti da ostane veran sebi, dosledan u svome već ranije dva puta izraženom i potvrđenom stavu, konzekventan u svom svojevršnom, moćnom i smelom prodiranju u određena stanja ne ljudi, ni ljudskih sudbina, već egzistencija, koje, iščašene i pomerene, učestvuju u jednoj paklenoj, sumanutoj i ogoljenoj igri trajanja i nestajanja. Da ostane na svome tlu, u svome svetu i da nastavi gorku i tužnu jezivu pesmu mraka i zla i nemirnog sna o sreći, dajući tako dokaza o svojoj nesumnjivoj zrelosti, snazi i izuzetnosti, ali, takođe, i o izvesnoj svojoj skučenosti. Prisustvo Miodraga Bulatovića u današnjoj našoj književnosti ne pretstavlja samo jedan svež i osoben ton, koji je utoliko draži što se javlja kao nagoveštaj mogućih i ođavno već neophodnih raskidanja sa uskim i prevaziđenim literarnim ustaljenostima, već pretstavlja i jednu autentičnu umetničku snagu od koje se uvek očekuje da se obnavlja i da nadrastra samu sebe, da ne bi, razbivši druge stereotipnosti, i sama postala jedna nova stereotipnost.

Da se i u jednom trenutku u ma kom obliku, pojavila bar iskra sumnje u tu snagu Miodraga Bulatovića, o „Crvenom petlu...“ bi se, ovdje, govorilo drukčije: govorilo bi se kao o knjizi talentovanog autora kome je izgleda ponestalo daha i prodornosti, koji se unekoliko možda iscrpeo i koji je, budući da je pisac i da mu kao piscu valja tražiti, pribegao rutinerstvu, počeo da se okreće u krugu, da varira svoje vlastite stavove i ideje, ne odolevajući zamkama blažene, sebiđovoljne uljuljkanosti i pobedničke dremljivosti. Miodrag Bulatović poseduje, međutim, svu snagu i sve kvalitete dobrog pisca i autentičnog umetnika, i utoliko je njegova nova knjiga zanimljiva više kao simptom jednog mogućeg iskušenja, kome je, besumnje, teško odoleti, nego kao potvrda lake stvaralačke stagnacije autora.

Tu knjigu, stoga, treba posmatrati kao delo jednog pisca koji se ravnomerno, brzo i sigurno razvija i od koga se, možda i nepravedno, u tome razvoju očekuje da mu svaka nova knjiga bude novi prodor i nova svetlost. Već nakon prvih nekoliko stranica čitalac se susreće sa nesumnjivim literarnim kvalitetima, po kojima bez teškoće i predomišljanja može da zaključi da je pi-

sac preboleo i prerastao neke slabosti koje su, u ranijim njegovim delima, kvarile harmoniju i ravnornost njegove proze, ostavljajući utisak da kod Bulatovića reči i misli nezadrživo naviru, mešaju se i sudaraju tu i tamo, zamagljujući, ponegde, osnovnu ideju i smisao samoga dela. U „Crvenom petlu...“ nema onoliko prenapregnute, suštave narativnosti, koliko se, mestimično, moglo da nađe u prvim dvema Bulatovićevim knjigama; nema onoliko prenapregnute simbole, koliko je bilo, recimo, u „Vuku i zvonu“, naročito u pojedinim pričama („Između dva đavola“, „Plać za drugovima“), što govori o tome da je pisac uspeo da obuzda i smiri reč, držeći je gotovo sasvim u svojoj vlasti, postizući, na taj način, ravnornost i ujednačenost svoje proze, kojoj više nisu potrebni nikakvi veštački postupci da bi dobila i nametnula oblik izuzetnosti. Simbolika, koja Bulatovićevoj literaturi daje posebnu draž, ali koja je ranije i prettila da će ga zagušiti i da će se pretvoriti u manir, u „Crvenom petlu...“ je smirenija, funkcionalnija, svedena na onu meru koja ne narušava sklad dela kao jedinstvene umetničke tvorevine, a koja ipak posebnim, specifično bulatovićevskim sokovima osvežava njegovu prozu, čineći je dolsta, u punom i pravom smislu reči, njegovom. Ta stiliska i literarna pročišćenost nove Bulatovićeve knjige, ta izbrusjenost i funkcionalnost gotovo svakog detalja, ta smirenost i ukroćenost, što se osećaju na svakoj stranici romana „Crveni petao...“ mogu, i neizostavno moraju, da budu tretirani kao znak nesumnjivog razvoja pisca, pred kojim, po svemu sudeći, nema više mnogo tajni i zakučastih zagoneki književnog zanata. Miodrag Bulatović se ovom knjigom konačno pretstavio kao zreo i ozbiljan pisac koji je razvio

jedan redak i skupocen umetnički kvalitet — osećanje mere, koje toliko nedostaje mnogim našim savremenim piscima, čak i najtalentovanijim.

Ne može, dakle, uopšte da se, povodom „Crvenog petla...“, govori o bilo kakvoj stvaralačkoj krizi njenoga pisca, pošto se njegova stvaralačka evolucija odvija uglav-

MIODRAG BULATOVIĆ

nom normalno. Pa ipak, uprkos svemu tome, što nije ni malo ni beznačajno, nova Bulatovićeva knjiga nije u stanju da oduševi i ponese. Čitava ta tužna i jezovita priča o crvenom petlu koji leti prema nebu i o gorkim nevoljama koje se u to vreme na zemlji dešavaju, deluje nekako neutralno, valjda zbog toga što u njoj ima mnogo odnosa, stanja i situacija koje su u Bulatovićevim knjigama Nastavak na 8 strani

Predrag PALAVESTRA

Nikola ŠOP ZEMNIKU U PREOSTAO SLUH

Odjednom sve je stav, sve lebdjenje, sve lijet. U lijetu bi vas mogla samo zaustaviti riječ, al' prekinu se dodir, što čaroban bješe spoj, iz kojeg je vijorio njen životvorni glas.

Jer u početku i pred njim bješe samo riječ, bijaše sve, sav smisao i um, bijaše savršenstvo, kad sve je sve i odjednom, no preteško, otežalo bivstvom savršenstva.

* * *

Bića, kroz koja sad prolječeš, čuju šutnje ti skrivenosti, i dodahuju ti, da budeš stojno i u njih zaokreneš, načas da im budeš otkriče zaboravljenih, nepoznati, neslutni otkroviitelj gost.

Ne znaš, ne možeš im odati, zalud im naginješ se, kad u njih usaptavaš. Ne sjećaš se da l' žubor je voda govor, da li od toga nastaje riječ, od mlaza slog, slovo, riječ.

* * *

Što su u drevnosti govorile, vode, što su brujale bivšom svojom jedinošću, kada nad njima još nije lebdio duh, koji će im jednom odati riječ, što je negdje bivstvovala prije voda.

Sad vode uprazno šume, u žuboru im se ne slaže govor.

Stoga u zalijetu nadleti bića, ne čuj im zov, jer nemaš im što odati.

Da smiriš njihovu prenutost, sjećaj na govor, na žubor.

* * *

Ti liječiš sada nad školjkama dubina, no more ih istalasaava prazne, ne šapće u njima, šapat se više ne pretvara u riječ. Ne šapću mora, ne govore vode.

Kako je neopisivo, neizrecivo u ovom trenu, kada u olujnom zamahu, u burnom vrtlogu približuju ti se vode silne, nagnute, nadvite nad jednom riječi, u koju sav im se salio šum.

Buče, survavaju se i valjaju prvu riječ nad svemirom što lebdi, nad svime, um.

* * *

Tada si jedva prolebdio kroz prostore, nad bivšim vodama, nad obalama, kojima rub su školjke, puste, prazne, bez ijedne riječi, jer sve je ugasio prodah suh.

Prolebdli, nadlebdli, da riječ ti, koju skrivenu nosiš, ne ugasiti tišine.

ZEMLJA KAO BOLEST

(Milivoje Perović: „Sedam oka zemlje“, „Kosmos“, Beograd, 1959)

Crna zemlja podržava i hrani crne, zle strasti. U romanu Milivoje Perovića „Sedam oka zemlje“ (naš slovo inače pomalo umoran i staromodan) pokazano je naliče čovekove odanosti i ljubavi prema zemlji — oranici, majci-hraniteljici; pokazano je kako ta ljubav — koja je nekada bila simbol naše patrijarhalne narodne zajednice — može da se izvrgne u napast, u kobnu moru, mržnju, u zločin i u smrt. U dubokoj pozadini, na dnu pitomih (i lažnih) seoskih idila koje smo voleli da zamišljamo ili kakve smo sreptali u delima nekih naših starijih pisaca — cvetale su i mračne

strasti, porok i nasilje, primitivizam i teška seljačka tuga. Cilj koji je isključivo sva sredstva bila je zemlja — pašnjaci i brazde strpljive, neme, čudljive, plodne crne zemlje. One koja je život činila životom i bez koje života nije moglo da bude.

U središtu Perovićeveg romana nalazi se Petar Šumanac, seljak i gazda, u nekom selu na Moravi; jedna daleka varijanta Glembejvih: čovek koji je do moći i bogatstva došao prevarom, krađom, ubistvima. To je pravo satansko oličjenje seoskog tiranina, beskrupuloznog nasilnika koji ugnjetava pr-

MILIVOJE PEROVIĆ

vo svoju ženu, pa sinove (sa čijim ženama redom živi), njihovu decu, sve do svojih suseda i meštana, i golih i gladnih nadničara. Bezobziran je, tvrd, neumoljiv; srce od kamena, od grumena hladne zemlje koja, kao preduslov moći, ima jedina u njegovim očima vrednost i smisao.

Sve je u Perovićevo romanu grobno crno i zatrovano otrovom zemlje i ljudske mržnje. Petar Šumanac je zlostavljao svoju okolinu, sinove, i dočekao je da ga jedne avetinjske kišne noći najmlađi sin zverski ubije, iskasapi. Umiru pre toga i mnogi drugi — udavljeni u bunaru, zadavljeni ručerdama sumanutog Petrovog sina Arilona, pregaženi na železničkoj pruzi, potonuli u talasima nabujale Morave... Ostali se muče, tavor-

re, sastavljaju kraj s krajem, i u njihovim očima i preko njihovih lica razastire se turobna siva koprana: znak da su oboleli od zemlje i da im spasa više nema. Jedna veli jedna ličnost u romanu — „svaki seljak godišnje pojede sedam kila zemlje“. I bolest tako raste, i truje, ne štedeći nikoga. „Koliko je zlih ljudi u ovim selima... Dobrih, izgleda, i nema“, kaže se na jednom mestu u Perovićevoj knjizi, i mrak njen time još se više zgušnjava.

Nastojeći da bude što uverljiviji, Milivoje Perović nije štedeo reči, raspojasanost, glomaznost njegovog pripovedanja osnovna je mana knjige „Sedam oka zemlje“. Mogao je biti koncizniji i ne bi bio, verujem, ništa manje ubedljiv. Ovako, epizode se nižu, gomilaju i istovremeno osnov i utisak koji bi trebalo da akumuliraju — bleđi, rasplinjuje se. Silina fabule sagledane u celini i monstruoznost glavnog junaka čine da prema romanu i piscu sačuvamo respekt. Inače, Milivoje Perović pripoveda prilično zanimljivo, direktno, vičeći pred sobom samo svoj motiv, likove, fabulu. Ne bavi se mnogo psihološkim analizama (kao u romanu „Beli kvadrati“), ne veže i ne kiti naročito rečenicu. Ponekad ima nesigurnosti, manirizma u tonu koj potseća na slovensku razboljenost u delima nekih ruskih pisaca. Bitni je pak vrednost Perovićeveg pisanja u tome što se drži svoga predmeta koji je istinit i vredan pažnje; a sa nešto više uzdržanosti i mere mogao bi da mu pruži još više dramatičnosti i privlačnosti.

Pavle ZORIC

M. I. B.

Znamenja Revolucije

Jubilarna biblioteka sarajevske „Svjetlosti“

Izdavačka kuća „Svjetlost“ iz Sarajeva objavila je, u čast proslave 40-godišnjice Partije i SKOJ-a, nekoliko zanimljivih knjiga — dokumenata o Partiji i Revoluciji, o putevima i krilima Revolucije, o znamenjima i imenima njenim. Urednik biblioteke Enver Redžić uspeo je da izabere dela koja svedoče o jednom svetu i životu koji nikad nije sasvim prošao i koji će, uvek iznova, nadahnjivati nove generacije zanosnom pesmom mladosti i Revolucije.

Ovih dana pojavilo se pet knjiga Jubilarne biblioteke: „Kuća oplakana“ Rodoljuba Čolakovića, „Znamenja Revolucije“ (tekstovi Avda Huma, Ljubiše Ristovića, Vasa Butozana, Nusreta Seferovića, Mitre Mitrović i drugih o Đuri Đakoviću, Aliji Alijagiću, Ognjenju Prići, Blagoju Paroviću, Veselini Masleši); „Jugosloveni u selinu Masleši“; „Jugosloveni u Španiji“ — sa predgovorom Rodoljuba Čolakovića — sećanja o

Španiji i Revoluciji, Ivana Gošnjaka, Aleša Beblera, Veljka Kovačevića, Koste Nada, Grge Jankeza, Čede Katora i drugih. Zatim knjiga Milorada Lečića „Pustite vojnike kućama“, knjiga Mirka Vujačića „Od nemila do nedraga“ (O odiseji jednog španskog borca); uskoro izlaze knjige: Mensur Seferović: „Soša“ i velika poema naše Revolucije — „Jama“ Ivana Gorana Kovačića.

„Kuća oplakana“ — emotivna je povest o običnim ljudima (i sudbinama) koji su trunuli (a uvek — imali snove, danas izlojavane) u tamicama stare Jugoslavije, onda — evropske provincije, vije, onda — velika knjiga — vije. Knjiga koja se čita, knjiga — dokument. Zapis o samovanju i ljubavi, o veri u snove, o slutnjama i slobodi.

„Znamenja Revolucije“ — dokumenti i sećanja koji iznova oživljuju likove, reči i ideje — Đure Đakovića, Ognjena Price, Blagoja Parovića, Veselina Masle-

še. Knjiga o revolucionarima Bosne i Hercegovine, zapisi o Partiji i Revoluciji, o prekinutim ali nastavljenim snovima revolucionara. Posebno, dokumenti o stvaranju radničke klase u Bosni i Hercegovini, o radanju i osvajanju komunističke svesti. Svi napisi čitaju se sa osobitim simpatijama.

„Pustite vojnike kućama“ — knjiga Milorada Lečića, sva od mladalačkih uzleta i naihvni literarnih opredeljenja, sva od eterske lirske egzaltacije, od „prekinutih snova“ — sugestivno priča sudbinu jednog rano preminulog revolucionara, jednog mladog pisca „koji je obećavao“. Sa više prozaičnih elemenata i sa atmosferama koje su ostvarene, izdavaju se pripovetke „Pustite vojnike kućama“ i „Rešetke ostadoše iste“. Interesantni su zapisi iz tamicama i rata, kao i Dnevnik. Inače, lakše se čitaju Lečićeve lirske pesme, i „Male lirske proze“. U njima, kao i u ostalim literar-

nim varijacijama Milorada Lečića, nastavljani su svetovi sazđani od neke opore tuge, od jauka i bunta. Sve je to od zamaha i zaleta, od snage koja nije bila mala, ali — ni naročito velika.

„Jugosloveni u Španiji“ — nezaboravne uspomene „naših Španaca“ o borbi „za ideju slobodne Španije“, o životu u logorima Francuske, o povratku iz Španije. Zapis o ljudima, sredinama, o jednom narodu. I najvažnije — o sebi. „Naši Španci“ najviše su pisali o sebi, o svom doživljaju i viđenju revolucije „koja uvek nije bila to“. Ne mogu se izdvajati pojedini napisi; svi su interesantni, svi pisani neposredno, impresivno. To je knjiga dokumenata, knjiga sećanja. Ali dokumenti nisu samo dokumenti, a ni sećanja, ovdje, više nisu samo sećanja. Knjiga jedne ljubavi i mladosti.

R. V.

Roman Dušana Đurovića

(„Pitoma Loza“, „Minerva“, Subotica — Beograd, 1959)

U poslednje vreme pojavilo se nekoliko romana u kojima se obrađuje tema iskonske seljačke ljubavi za zemlju. Među njih možemo ubrojati — kao karakterističan o vrlinama i slabostima — roman Dušana Đurovića „Pitoma Loza“. I ovdje je posed glavni izvor za razvijanje psihološke drame: tri glavne ličnosti, Vule Ginić, njegova žena Mara i njen dever Rade Ginić doći će u najzapletenije međusobne odnose zahvaljujući dubokoj, neiskorenjivoj potrebi da sačuvaju zemlju za sebe. U svima njima živi na različit način i u različitoj meri zemlja kao čežnja, kao hraniteljica, kao nada koja ne može da obmane i koja donosi sigurnost, sreću i spas. Sukobljavaju se na njoj ljudski interesi, sudaraju egoističke želje i obrazuju atmosferu sebičnosti gramzivih strasti, podmiklkih mržnji i primitivnih nagona. Psihologija ljudi je određena načinom i neobuzdanošću instinktivnog. Duševni život je sav u znaku potenciranog efektivnog stanja. Osećanja se izražavaju direktno, bez uzdržavanja, grubo i sirovo. Dušan Đurović daje sliku života koja se odlikuje mračnim bojama. Brat smišlja najludaknije prevare da bi se potpuno domogao imanja, žena mu pomaže u

DUSAN ĐUROVIĆ

ostvarivanju ovog plana razjarivanjem u njemu mržnje prema bratu. Rade Ginić, koji se vraća u selo posle rata, takođe oseća silnu ljubav prema pitomoj Lozi, na kojoj bav prema pitomoj Lozi, na kojoj je odrastao, ali je njegova strast je oplemenjena elementom nostalgije oplemenjena elementom nostalgije i nekoga ko je bio dugo odsutan i ko se vraća na tle sa koga je ponikao da bi tu doživeo obnovu svo-

jih nekadašnjih radosti u predvečerje života. Ukrštaju se tri želje i žudnje, razdvajaju ljude i prave od njih neprijatelje. U pozadini ovog zapleta, naslućuje se glavni akter, smisao i podloga radnje, dekor zbiljanja — zemlja kao najvažniji čimilac koji određuje čovekovu psihologiju.

Dušan Đurović je situirao fabulu svog romana u posleratno vreme, ali nije dalje išao od skrtih napomena i uzgrednih konstatacija u tom pogledu. Njegova namera je bila da razradi problem ljudskog egoizma, i on je materijalne momente, vremensku određenost i socijalnu specifičnost potisnuo u drugi plan. Odnos čoveka prema zemlji nije dat u objektivnom aspektu socijalne ili ekonomske slike, osobnih ljudskih odnosa i veza, no kao doživljaj najintimnije veze za suštinu psihičkog bića. Otuda vrlo duge i ponekad nategnute psihološke analize i isforsirana refleksivnost u izvesnim partijama.

Fabula dela je suva, siromašna u spoljnim zbiljanjima. Metod retrospekcije je autoru dobro došao da oživi prošli svet u kome su se uobličile fizionomije, proključale sebične strasti koje sada vladaju dušama stvarajući pustoš, prazninu, nerazumevanje. Rade Ginić jedini unosi nešto svetlosti u ovaj

mračni ambijent. Ali stalno i uporno vraćanje u prošlost učinilo je da roman bude ispunjen, uglavnom, događajima koji su minuli. Đurovićevi junaci se uvek sećaju, oni nemaju sposobnosti za akciju u sadašnjem momentu. Čim počne da govori o nekom od njih, pisac opširno iznosi sve ono što se ranije zbilo s njim u vezi. Naravno, prošlost svakog čoveka je vrlo značajna za njegovo formiranje, ali roman traži osim ovih oživljavanja uspomena i stvarno dešavanje. Zato su likovi „Pitome Loze“ pomalo apstraktni, nepokretni, suviše rasplinutih kontura, nedovoljno oživljeni. Sva drama gramzivosti brata i njegove žene, perfidnog obračunavanja sa drugim bratom već je određena u prošlim danima, tako da u trenucima kad se Rade Ginić pojavljuje u svom selu, posle dugog odsustva, kao nehotična pretnja VuLu Giniću, mi prisustvujemo finalu jednog dugogodišnjeg trvenja, koji nam je unapred po svojim bitnim osobinama i po svom smislu poznat. Pisac nagomilava mnogo pojedinosti iz ranijeg života brata, sve objašnjava i mi nemamo više šta da očekujemo. Ovaj statični i retrospektivni karakter dela nije dobro usklađen sa prirodnom silom koja je trazio pokret, psihološku dinamičnost i otvorenost perspektive.

Autor je, naime, motiv strogo i unapred definisao, ocrtao sve konture ne dozvoljavajući mu da on sam izraste iz svojih unutrašnjih mogućnosti, slobodno, nesmetano. I u pogledu kompozicione sheme romana, mogla bi se staviti jedna krupna primedba. Rade Ginić dolazi u Pitomu Lozu i luta po njoj, sećajući se detinjstva. On čuje svadbu svog brata i snahe i ovaj momenat pisac koristi da ispriča biografiju glavnih ličnosti, potpuno se odvajajući od situacije koja mu je poslužila kao povod za ovu nemotivisanu eskurziju. Lik Mare, žene koja iznad svega voli da se svada, dat je dosta uproščeno, dok Rade Ginić pokazuje prilično meru sentimentalnosti u doživljavanju i banalnosti u svojoj tmurnoj filozofiji života. Delo „Pitoma Loza“ sadrži slabosti u koncepciji likova, u strukturi, u jednostranom usmeravanju fabule ka onome što je završeno i već razjašnjeno. Privlačnu stranu u njemu pretstavlja svežina sa kojom je dat mit zemlje i njene vlasti nad čovekom. On nije nov u našoj literaturi, ali ga Đurović opisuje na način koji može da bude zanimljiv, uprkos literarnim nedostacima koji su se drukčijim rasporedom scena i temperamentalnim fabuliranjem mogli otkloniti.

Nepoznate pesme Silvija Strahimira Kranjčevića

(„Sabrana dela“, I i II, JAZU, Zagreb, 1958)

Kod Hrvata postoji jedno lepo poštovanje prema književnom nasleđu: ono se očituje u izdavanju sabranih dela (barem) najznačajnijih naših pripovedača i pesnika. Nažalost, time se mi u Beogradu ne možemo pohvaliti. Tako su i pre izišla celokupna dela hrvatskog pesnika Silvija Strahimira Kranjčevića („Djela“, Zagreb, 1933/1934; priredio dr. Branimir Livadić), čiju smo pedesetogodišnjicu smrti proslavili krajem prošle godine. Odlazak suvremenu književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, baš povodom te proslave, prihvatio se ponovnog izdavanja njegovih sabranih dela u tri velika sveska, poverivši taj posao književniku Dragutinu Tadijanoviću i univerzitetkom profesoru dr. Ivi Frangešu. Taj posao, koji je iziskivao silnog truda, strpljenja i vremena, obavili su oni, uz pomoć svojih saradnika, van svih očekivanja uzorno: njihov rad — recimo to bez preterivanja i bez pretenzija na hvale — može, nesumnjivo, da posluži kao primer svakome ko se bude bavio ovakvim (nezahvalnim) poslom, kako treba priređivati dela bilo kog srpskog ili hrvatskog književnika. Prve dve knjige, koje sadrže sve Kranjčevićeve pesme, uredio je Dragutin Tadijanović, dok je treću, koja je još uvek, nažalost, u štampi, uredio dr. Ivo Frangeš; ona sadrži jednu dosad nepoznatu autobiografiju pesnikovu još iz godine 1886, zatim pesničku prozu, ocene, prikaze i članke iz „Nade“, govore, dramske pokušaje („Fragmenti za sedam drama“), prepeve i prepisku. Pored toga, uz svaku pesmu nalaze se opširna objašnjenja i napomene. Kad se sve to prouči, moći će da se bolje i temeljitije sagleda pesnik Kranjčević — ceo njegov život i književno delo.

Od svega, međutim, za nas je najinteresantnija druga knjiga „Sabranih djela“. Od neprocenljive je vrednosti ovaj svezak naročito stoga što su tu uvrštene mnoge neštampane pesme S. S. Kranjčevića, nađene u njegovoj književnoj ostavštini. Jedan deo tih pesama (dvadesetak) štampan je posle pesnikove smrti u raznim publikacijama, ali je znatan broj ostao mnogim našim ne samo čitaocima nego i naučnim radnicima sasvim nepoznat. Te pesme, sadržane u četiri beležnice, ponekad su izdvojeno doterane, pa je pravo čudo što ih Kranjčević nije objavio za svoga života. Ali — postavljati takvo pitanje pomalo je i suvišno: treba, naime, videti samo sadržinu tih pesama i odmah ćemo dobiti odgovor na postavljeno pitanje! Neke od tih pesama sasvim su bez umetničke vrednosti, fragmentarne i sa dosta izostavljenih reči, započete, koje je pesnik, da ga ne nadano nije u četrdeset i trećoj godini života prekinula smrt (1908), nesumnjivo nameravao dovršiti; ali je zato među ovim nepoznatim pesmama desetak takvih koje su pravo savršeno Kranjčevićeva poetskog izraza i pesničke misli. To, naravno, nikako ne znači da mi tek sada, na osnovu ovih pesama, otkrivamo prave vrednosti ovog našeg pesnika. I pre smo konstatovali da je Kranjčević prvi moderni pesnik kod Hrvata, borben i bunтовan kao retko koji njegov savremenik. Čitava plejada hrvatskih realista, kojima i on pripada, od Kumičića i Kovačevića do Novaka i Leskovara nije dostigla takvu borbenost u svojim poetskim i proznim ostvarenjima, nije bila toliko otvorena koliko su to bili stihovi S. S. Kranjčevića; nije takav bio čak ni parolasti i propagator ideja Starčevićeve Hrvatske stranke prava pesnik August Harambašić.

Kranjčevićev pesnički izraz nije imao širinu i raznolikost, ne bar onu koju susrećemo kod niza dočasnih hrvatskih pesnika Moderne (Antun Gustav Matoš, Vladimir Vidrić, Milan Begović, Vladimir Nazor), ali je, kako je pre gotovo trideset godina konstatovao Miroslav Krleža, dao nekoliko („deset-petnaest“) pesama „od proodne snage i značenja“, unoje je toliko širine da je nadmašio sve dotadašnje hrvatske pesnike, pesnike u pravom značenju te reči. Kad se ima na umu poezija kao umetnost, kao ostvarenje, a ne kao eksperiment i pokušaj, onda Hrvati pre Kranjčevića i nisu imali mnogo istinskih pesnika — bili su to jedino Petar Preradović i Ivan Mažuranić na prvom mestu, ali ni oni, naročito ovaj drugi, nisu celoviti, ono što su dali, posle njih, Franjo Marković i August Senoša samo je pokušaj, i više od toga ništa. Promatran u svome vremenu i u odnosu na svoje savremenike, Kranjčević stoji kao posebna ličnost novije hrvatske književnosti: pre svega, veli Krleža, on se „u najtežim i najmračnijim pri-

likama uzdignuo i progovorio bez uzora, bez ugleda, bez preteča, ne- vješto, neuko, bespomoćno, sa pedesetogodišnjim zakašnjenjem, ali ipak: progovorio“. Kranjčević je svoju ljubav prema domovini izrazio neposredno, izmijansirao osećanja i, što je neobično važno, gotovo prvi progovorio u ime onih što su patili i pištali u okovima Kuenove Hrvatske i Kalajeve Bosne. Tih i takvih protestnih elemenata najviše poseduju ove pesme koje nam do danas nisu bile poznate. Dakle, političke prilike, izražene, u tim stihovima, bili su osnovni i, usto, jedini uzrok zbog koga većina nije štampana za pe-

S. S. KRANJČEVIĆ

snikova života; one su još crnje, pune slutnje smrti, bezizlaza i vapaja („Grobovi“, I):

„Plaćimo!
Oj, plaćimo i uzdišimo boni,
Sirote druzi,
Niz vjede braće davno već se roni
Robova kap, i u toj tuzi
Plaćimo!

Il da se tvoje ne ovlaži oko
Krvavom suzom, ta tek samo reci,
Da Hrvat si, i već si onda reko,
U okovih da sisao si mljeko...
Aj, teći, suzo, teći...“

Kranjčevićev plač, prigušen ali bolan, nije bio plač zbog neostvarenih snova svoje mladosti isrušenih ideala, zbog toga, dakle, nije njegovo „srce tužno“. Kada bi tako bilo, onda bi njegova poezija bila isušiva jednostrana, pomalo poza i manir. Možda prizvuka tuđe takve vrste ima u onim pesmama koje su izraz pesnikovih ljubavnih osećanja i vrelnog potućanja od nemila do nedraga („Tuzi“ I, II, III, „Ti to bješe, koja tada svanu...“, „Kroz oblake rastrgane“, „Niti bdijem niti snijem“ i dr.), ali u ovim drugim pesmama je doo naroda i njegov izraz: „još imade polomljenih nada“ — otima mu se vrisak u pesmi „Moji osjećaji“. Međutim, o tim polomljenim nadama sveg hrvatskog naroda Kranjčević je najneposrednije pevao u dosad nepoznatom sonetnom vencu „Nad propalom krunom...“

Još u prvoj knjizi svojih pesama „Bugarkinje“ (1885) Kranjčević je objavio „Sonetni vijenac“ u kom je opevao svoju ljubav prema dragoj i domovini, iskazanu u romantičarskom duhu, ali, čini se, prilično nenametljivo, iako je odmah vidljivo da je čisto zanatska strana savladana i da mu ta, svakako najteža, pesnička forma nije zadavala mnogo muke: stihovi su tečni i skladni, a rima ga nije nikad sputavala u jasnom izražavanju misli. Ipak, i od tog „Sonetnog vijenca“ postoji (valjda) prva verzija koju je Tadijanović ovde

uvrstio (pod naslovom „F-I“) da bi se videle izmene i sl., što nas u ovome momentu toliko ne zanima. „Nad propalom krunom...“ nastao je u isto vreme kada i prvi, tj. u oktobru 1884 godine, ali on ni tada a niti dočnije nije mogao biti objavljen iz čisto političkih razloga. U njemu nije opevana ljubav prema devojci i otadžbini ujedno, no samo prema rodnoj grudi i svome narodu, i napisan je povodom sedmog stoleća od propasti hrvatskog kraljevstva, samostalnosti i gubljenja slobode:

„Aj, sedmi vijek, što tud se gordo
vije,
Gdje nekoć nam je baš ko sunce
čisto
Slobode znak u trojnih bojah blisto.
A danas, danas? — bilo je i —
nije!“

Tu je izražen Kranjčevićev iskreni bol i saosećanje sa narodom,

ali, u isto vreme, i uverenje da „grobje to, jur stoput oplakano, još može biti i sjeme i snaga!“, što je još upečatljivije iskazao u pesmi „In tyrannos“. Sonetni vjenac „Nad propalom krunom...“ lišen je svih mogućih fraziranja u koja nužno vode teme o domovini, slobodi, borbi, itd., tako da je on, ustvari, još jedna potvrda Kranjčevićeve neposrednosti i jednostavnosti, i Kranjčevićeve umetnosti uopšte.

Mahom sve ove pesme deluju kao pesnikov lirski dnevnik, pun grča i plača, gorčine i očajja, ali i neke skrivene nade u bolje dane. Kranjčević je morao do kraja iskazati svoja osećanja, zapisati ih, makar ona bila i „uzdah tek... ljuti“ (i u pravu zbog toga!), morao je naći oduševljavajuću tuzi, koja ga je razapinjala i trgala, jer — priznao je — „jao, većeg pakla nema do srca, kad čuti!“

Tode ČOLAK

Vilijem Fokner: „GRAD“

(„Mladost“, Zagreb, 1959)

Romanom „Grad“, koji je napisan pre tri godine, poštovali i ljubitelji Foknera upoznace se sa jednim novim vidom njegova stvaralaštva, s humorom. Jer, barem po oceni kompetentnih kritičara, Fokner je u ovom romanu pretežno humorist, no, priznajemo, humorist osobite vrste, odgajvan na tradicijama saksanskog, odnosno američkog humora, koji obično ne nalazi rezonatora u evropskog čitaoca. Valjda iz tih razloga Foknerov roman o Snoupsima, skorojevićima iz Džefersona, nema onu privlačnost i onu snagu koju smo znali otkriti u njegovim ranijim delima, da pomenemo samo neka od njih: „Svetlost u avgustu“, „Uljez u prašini“, „Krik i bes“ i druga. Ovaj roman čak može da posluži kao odličan primer onima koji moderni roman svode isključivo na artizam forme i na ispraznu tehniku kao da je formalna strana dela odlučujući faktor u oceni umetničke vrednosti modernog romana; da se dokaže da je takvo rezonovanje pogrešno, dovoljno je uporediti ovaj Foknerov „humoristički“ roman s drugim njegovim delima; jer biće nam odmah jasno da ono što Foknerovim romanima daje snagu nije formalna, artistska strana, već snaga talenta i stvaralački žar, koji dovodi reči do belog usijanja, i daje slikama, mislima, osećanjima i svetovima pečat autentičnosti i

životnosti, bez obzira na formalnu „zamršenošću“ ili „jasnošću“. Genije se krije među rečima i među rečenicama; njemu ne smeta nikakva konstelacija rečenica; plamen životnosti izbija izmedu redova. Foknerov roman o kome je reč — „GRAD“ — ima skoro sve formalne i stilске odlike foknerovskog solinokvija, opisuje čak istu sredinu, istu miško-reálnu Terra-foknerijanu, Džeferson u okrugu Joknapatofa, Missisipi, no — eto dokaza da se ne radi o formi — taj roman ipak daleko zaostaje za onim Foknerovim delima koja su nam poznata u prevodima. Romanu „Grad“ bitno nedostaju one dimenzije foknerovskog užasa i okrutnosti — dimenzija koja je zračila u ranijim delima ovog pisca žarom istinskog genija, koji je probleme rasne i opštemitske znao da strasno implicira u haotične slike optičnog sveta. Ta dimenzija haotičnosti i izgubljenosti, ta usijana atmosfera Džefersona i foknerovskog užasa koji je uvek dignut na stoti stepen, u ovom je romanu zamenjena američkim humorom (koji ovde bar nema čak ni jetkosti),

VILIJEM FOKNER

Dva brata uboga

IX.

Ko je u meni ustavlja glas vode, ko je htio da me spase, da vida strminu i glad okupanu, bez sebe: znaš li svoj jedini put, svojoj bol koja te sluti. Tako sam polako nestajao u bježanju trčeci do jave, do slike gorde, do tuđe smrti u sebi, o nigdino koja ležiš u svemu, u nebudnim predmetima bola, u onima što i sad još kao da drže se za mazni užas sna, za varku. Tek tu pred vodom, pred otuđenom željom koja me nebolom prima osluškujem sve to: lutanje materije, privid jedine smrti što obnavlja se bez mene, one koji raspokavaju se, a zatim već prah, već bježe u smrt. Ko je ustavlja pepeo, ko je tu mrtvu ružu slutio što se penje, o bjah vjeran pas dok me raspinjaše gluhotom: to san moj duboki što ga i ne čuh struji bez moći da se vrati svome početku, već sama sam ta ruža vode što me ništi, prasin moj, mutava zelena jabuka, što obnavlja se, što šumi već kao i ja, nenuštim govorom odmotava se; još kukavna želja, smireni taj pogled

s one strane smrti: zemlja i voda.

Vuk KRNJEVIĆ

„Beli čovek“ nije izazvao toliko različitih tumačenja koliko ih se javilo prilikom pojave Radičevićevog romana „Bela žena“. Možda zbog toga što je prvi njegov roman svojevremeno značio novinu, jedno dotad pomalo neobičajeno i nekonvencionalno gledanje na problem naše svakodnevnosti, previše ogoljeno osvetljavanje najintimnijih čovekovih strana i stanja, vezano za senzualne, erotske manifestacije. Poslednji roman B. V. Radičevića pojavio se u vreme kad je literatura takve vrste dobila već svoje oblike, kad je o nesrećnom izgubljenom, u vremenu pomalo zalutalom čoveku već mnogo šta rečeno, pa samim tim njegova pojava i ne znači: datum već samo priloge, dopunu jednom tretiranju na koje smo u dobroj meri navikli.

U prvom planu ovo je priča o Zelenom, — plašljivom bokseru u početku, koji je imao sreću da u svom prvom meču nesrećno nokautira protivnika, Crnog, i time stekne glas jakog i neustrašivog mladića: priča o čoveku koji je dalje pesnik, novinar i stalan gost pristanišnih krčmi i burdela, o čoveku koga alkohol dovodi u delirijum, o košmarima i mutnim stanjima koja se granice sa ludilom. Priča o izlomljenom psihikom rasporedu i izgubljenosti njegovoj. Dalje, to je priča o maloj crnoj devojci „sa gustim očima kao taman govor“, zatim o Katarini, pa o staroj dami, utegnutoj i odnegovanoj, pa onda o „ženi kojoj neću izgovoriti ime“, pa opet o Katarini čija smrt Zelenog vešto prati i uznemirava, pa o Crnom koji traži osvetu za nokaut, o Ivani, pijanistkinji sa kratkim prstima i nedirnute ženskim osećanjima i o još ponekog svakodnevnog ženi, posetiocu prekosavske jazbine. Najzad, to je priča o Sebastijanu, bolesniku i pijancu, propalom pevau koji nikad nije doživio svoju „zlatni trenutak“.

To je novi roman Branka V. Radičevića. Ako se pade od ustaljenih klasičnih merila, onda se za ovu knjigu ne može reći da je roman u pravom smislu reči. Nema tu nijedne kompletne ličnosti. Zeleni, glavni lik, koji je najpunije i najodređenije uobličeni, ipak nije u stanju da nosi čitav teret romana. Nedostaju mu mnoge komponente za objašnjenje ili opravdanje raznih situacija. To je tip u kome se stalno sudaraju naivnosti, cinizam, nežnosti i gorčine, lik do kraja ipak nedeterminisan. Kroz čitav roman njega prati slika Crnoga; srećna pobjeda na ringu rodila je u njemu samopouzdanje i otkriva neslućenu snagu, ali i pitanje: zašto sam ga nokautirao kad je on jači? To pitanje ga od-

BRANKO V. RADIČEVIĆ

vlači u stalno nesuđeno nespokojstvo, i on je nesrećan. Zašto sam pobjedio Crnog?... On fatalistički veruje da će mu se Crni kad-tad osvetiti, beži od njega, i to osećanje greha prema prijatelju i stalno bekstvo, upravo pokušaj bekstva od razmišljanja o tome čine ga čudnim, nerazumljivim, izgubljenim u društvu. Zeleni je bolestan tip: on je u paukova mreži i svaki pokušaj spasavanja znači samo novo splitanje. On ne ume da izide, on ne zna da nade rešenje. Epizodne ličnosti se svakog trenutka smenjuju, ovlažno date i nedovoljno upoznate. I čitava radnja se odvija iskidano, filmskim tempom, bez psiholoških analiza i dubijih poniranja u postupke i manifestacije likova. Ima tu zanimljivih mesta, čak i uzbudljivih (kraj romana), ali u celini, u osnovi prevladuje monotonija i nešto što smo, čini nam se, odavno videli i čuli.

Ne mogu se osporiti izvesni kvaliteti novog romana Branka V. Radičevića. Lepota jezika i ravnomeno održan lirski izraz (mada se i na njemu mestimično previše insistira) privlače i u opštoj atmosferi romana prijatno i osvežavajuće deluju. Ali se isto tako ovom romanu ne mogu pripisati ni superlativi. Mora se reći da „Beli čovek“ ne znači domet u stvaralaštvu ovoga pisca i da po nekim izrazitim slabostima zaostaje za njegovim ranijim proznim delima.

Branko JOVANOVIĆ

MALI ESEJ

ŽIVOT FILOZOFA

Veoma je začudjuće, ali i sasvim tačno, da se čovek, žudeći za novim vidicima, prvo obratio kozmosu pa tek onda sebi. Dela grčkih filozofa dugo su nosila uvek isto ime: „O prirodici“. I ljudska misao se vinula u daleke prostore, pitajući se o obliku Zemlje ili o osobinama Sunca. Ali je zato proučavanje čoveka malo zakasnilo. I to nije bilo slučajno. Pitanje zašto se ljudi toliko brinu za Mesec ili zvezde i toliko žude za dalekim prostorima, a ne obaziru se na materijalnu bedu koja ih često okružuje — to pitanje je i danas aktuelno.

Ovaj raskorak ima i drugi vid — subjektivni. Filozofska misao često se uzdigla iznad vidika svog vremena i postavila nedostižne ideale. Običan život, međutim, ostao je neizmenjen, nepokrenut; pa i život samih filozofa.

Ali i ne samo to. Običan život je ne retko spustio s pijedestala uzvišenu zamisao filozofa time što je njenog tvorca unizio i učinio ga nedostojnim imena mudraca. Jer filozof nije

onač koji samo vidi svojim duhovnim očima najbolje rešenje, on ga i praktično, svojim životom mora dokazati; filozof je onaj koga misao nije odvela nedelanju, duhovna koncentracija nepostojanju. Videći duhom bolje, on i delom stvara bolje.

Nehumana je filozofija koja se bavi samo »bićem« ili saznanjem. Jer prava, humana filozofija nije moguća bez moralnog i uopšte životnog stava, ona svojom sveobuhvatnom usmerenošću prodire u sve najbitnije probleme čoveka i postaje mu putokaz u delanju baš kao i u mišljenju, omogućujući mu razumniji i skladniji život.

A ako se filozofiji pruža takav vidik, takva svestranost, od nje se nešto i traži. Njene norme, njeni ideali moraju biti podvrgnuti životnoj probi — koja treba da pokaže mogućnost takve, određene idealne norme i da u životnoj borbi izoštiri svoja merila i zaključke.

Filozofi su često bili u procepu između duhovnih vidika i konkretnih ograničenja, i tu

je veći deo razloga zbog kojih je filozofija retko bila praktikovana.

Drugi deo razloga leži u samoj suštini filozofa kao čoveka: um se dotakao vrhunca misli i slave, ali drugo biće filozofa kao da ostaje sprljenih krila — kao da su velika vatra, veliki sjaj misaonih dometa slomili snagu jednostavne ljudske volje tako potrebne u običnom životu.

Zato filozofske norme često ostaju i od svojih tvorca neproverene i neupražavane. Zašto bi onda bilo čudno da i ostali svet o njima ne brine?

Svakom vremenu su potrebne snažne ličnosti, visokih karakternih kvaliteta, koje će blistavu misao ozariti blistavim delom.

I danas su aktuelni sokratovski i dordanovski životi i smrti.

I našem vremenu potrebni su pravi filozofi. Oni koji treba da ostvare sklad misli i života, reči i dela.

Eleonora MIĆUNOVIĆ

POPLAVA ZAPADNE ZABAVNE LITERATURE U SOVJETSKOM SAVEZU

Prema podacima izdavačkih preduzeća u Sovjetskom Savezu je za poslednjih nekoliko meseci izdato na stotine hiljada primeraka dela Maju Rida, Konana Dojla, Zil Verna, Marka Twena i ostalih klasika zabavne literature. U planovima za ovu godinu predviđeno je štampanje dela Fenimora Kupera u 890 hiljada primeraka, kao i drugih romana ove vrste.

★

KOLDVEL U SOVJETSKOM SAVEZU

Poznati američki pisac Erskin Koldvel, nalazi se ovih dana u Moskvi, gde je doputovao na poziv Udruženja sovjetskih pisaca. Koldvel će pored održavanja kontakata sa sovjetskim piscima, pokušati i realizaciju svojih autorskih prava od romana koji su u poslednje vreme bili u velikom broju prevedeni u Sovjetskom Savezu.

Nobelova nagrada za književnost

SALVATORE KVAZIMODO

Već prije dodeljivanja Nobelove nagrade, talijanski pjesnik Salvatore Kvizimodo bio je dobro poznat izvan granica Italije. Njegove su pjesme bile prevodene i publicirane u mnogim zemljama, a također i u Jugoslaviji. Nedavno je pjesnik doživio veliki uspjeh u Sovjetskom Savezu i nordijskim zemljama, gdje su njegova djela primljena kao izraz duha nove talijanske poezije.

Šta se podrazumijeva pod "novom talijanskom poezijom"? Poezija u Italiji ima vrlo dugu historiju. Ona počinje pojavom pjesnika, koji uvode "dolce stil novo" nastavljajući liniju tradicije, koja se ne prekida sve do našeg stoljeća. Jedna apsolutna novost bila je pojava "futurizma", koji je bio kratkog vijeka i za kojim je neposredno slijedila jedna potpuno oprečna struja: "Krepskolarizam".

Između Prvog i Drugog svjetskog rata, talijanska književnost, a napose poezija, manifestira jednu naročitu tendenciju, diktiranu raznoraznim okolnostima i potrebama, ne isključujući ni one, koje proizlaze iz političkih uslova onoga vremena, — koji su sputavali slobodu inspiracije i misli. I tako su prozni pisci spali na to da se brinu samo o vanjskoj formi, njevujući naročito stil, "la bella pagina", i dajući obliku prednost pred sadržajem. Tako je stvoren takozvani "kaligrafizam". Pjesnici su prelazili period koncentracije, povlačili se u sebe, stremeći jednom nedostiznom idealu, to jest "čistoj poeziji", bolje rečeno lirizmu, oslobođenom svih motiva i svih vanjskih zahtjeva. Jedna naročita struja talijanske poezije toga perioda bila je "hermetizam", koji je, manje ili više, dao obilježje i svim ostalim strujanjima u talijanskoj poeziji onoga vremena. Salvatore Kvizimodo bio je jedan od njegovih najkarakterističnijih predstavnika.

Hermetizam nije bio novost u talijanskoj poeziji. Tendencija da se poetski izraz tako destilira da se svede na njegovu čistu supstancu, manifestirala se je već u ponekom stihu Dantea, Petrarke, Mikelandjela, Kampanele, Foskola, Leopardija. Pa ipak, ona je glavna karakteristika dobrog dijela talijanskih pjesnika između dva svjetska rata.

Od pjesnika, koji su se u tom periodu afirmirali, osim Kvizimoda, treba istaći imena: Djuzepe Ungareti, Eudjenio Montale, Umberto Saba, Diego Valeri i Adriano Grande. Na internacionalnom polju naročito su poznata prva dvojica. Pa ipak, nijedan od njih ne može se smatrati predstavnikom nove talijanske poezije. Ako je točno da se poslije rata još nije pojavio nijedan pjesnik izuzetne veličine, ipak je jasno da se javljaju mnogi novi interesantni glasovi. Kao i prozni pisci, tako i pjesnici u Italiji osjećaju potrebu da, osim svoga, izraze i kolektivni duh, to jest da učestvuju u drami današnje civilizacije. Od svih talijanskih pjesnika, koji su se već prije rata afirmirali, nitko nije bliži pjesnicima današnje generacije od Salvatora Kvizimoda. To je bez sumnje, bio razlog zašto ga je žiri Nobelove nagrade pretpostavio Ungarettiju i Montaleu, koji su, kako se čini, već zatvorili svoj krug, te poslije rata nisu dali ništa što bi bilo zaista novo.

Salvatore Kvizimodo rođen je u Sirakuzi, na Siciliji god. 1901. Njegov pjesnički poziv manifestira se već zarana. Kao i Pola Valerija, i njega je privlačila matematika i apstraktna čistoća matematike. Kao pjesnika upoznajemo ga 1930 po zbirci "Acque e terre" ("Vode i zemlje"). Dvije godine kasnije predstavlja se sveskom "Obse sommerso" ("Potonula obova"). Zatim izdaje "Odore di eucalyptus" ("Miris eukalipta"), "Erato e Apollon" ("Erato i Apollon"), "Poesie" ("Pjesme"), "Lirici greci" ("Grčki lirici"), "Il fiore delle Georgiche" ("Cvijet Georgika"), "Ed è subito sera" ("I odmah biva večer"), publiciranu 1942. Za vrijeme rata napisao je kratku poemu "Con il piede straniero sopra il cuore" ("S tudinskom nogom na srcu"), koja izražava pjesnikovu osudu imperijalističkog rata, njegov progresivni stav i odlučno angažiranje u antifašističkoj borbi za slobodu.

Jedan potpuno novi vid Kvizimodove poezije donose zbirke "La vita non è un sogno" ("Život nije san") iz 1949, "Il falso e vero verde" ("Lažno i pravo zelenilo") iz 1953 i "La terra impareggiabile" ("Neuporediva zemlja") iz 1958. Estetskim pobudama u Kvizimodovoj poeziji priključuju se sve većom i rastućom snagom humane pobude.

Ipak, pjesnik se nije udaljio od talijanske poetske tradicije; njegov najveći kult je Petrarca. Ali osim te tradicije on je privučen klasicima, latinskim i grčkim. Kvizimodo je Sicilijanac, sin otoka, koji je negda bio dio "Magnae Graeciae" i koji i dandanas nosi obilježja i sponenike antike helenske civilizacije. Već kao dječak osjetio je kako ga duboko privlači ta civilizacija. Njegovi prijevodi stare grčke lirike, koje je izvršio u svojim zrelim godinama, nisu ništa drugo nego kasni plod njegove mladenačke vokacije. Ali Kvizimodo tvrdi, da je on tim grčkim pjesnicima dao svoj glas i ta izjava jasno otkriva karakter njegovih prijevoda. Mada se približio helenskom duhu, on je ostao pjesnik moderne senzibiliteta, pjesnik, koji ne može da bude samo pasivni tumač antike lirike; tim svojim prijevodima on uspijeva da istakne dotirne točke i neke afinitete između današnje i stare grčke civilizacije.

I na kraju, nameće se pitanje: da li je umjetnička evolucija pjesnika završena publikacijom njegovih posljednjih djela, ili se u tim djelima potvrđuje nagovještaj daljnjeg njegovog razvoja. Naravno, prorokovati se ne može ništa. Ali je korisno istaći da dok

prva faza njegove djelatnosti, period hermetizma, za Kvizimoda znači već završeno iskustvo, njegova današnja faza, osjetljivija na uticaje velikih događaja, kojima prisustvujemo, pokazuje nemirnu čežnju "umjetničkog izražavanja, koja se ni izdaleka još nije iscrpila.

Osvaldo RAMU

Objavljujemo tri karakteristične pesme Salvatora Kvizimoda. Prva je inspirisana nostalgijom za rodom Sicilijom, druga Lombardijom, a treća, po kojoj već dugo živi i radi, treća, po kojoj je dao naslov jednoj svojoj knjizi, spada u red najpoznatijih pesama ovoga pjesnika.

Salvatore Kvizimodo:

CESTO JEDNA OBALA

Cesto jedna obala
svećanim zračićima,
nad glavom se mojom
košnice od sumpora
klate.

Vreme pčela; i med je
u grlu mome
još lak kao njihovo brujanje;
od podne nad pešćanim sivlom
gavran jedan kruži.

O, mili zvuci, kojima spokoj podnevnog sunca
pokazuje smrt, a noć —
reči od peska.
reči
izgubljene domovine.

KIŠA JE VEĆ SA NAMA

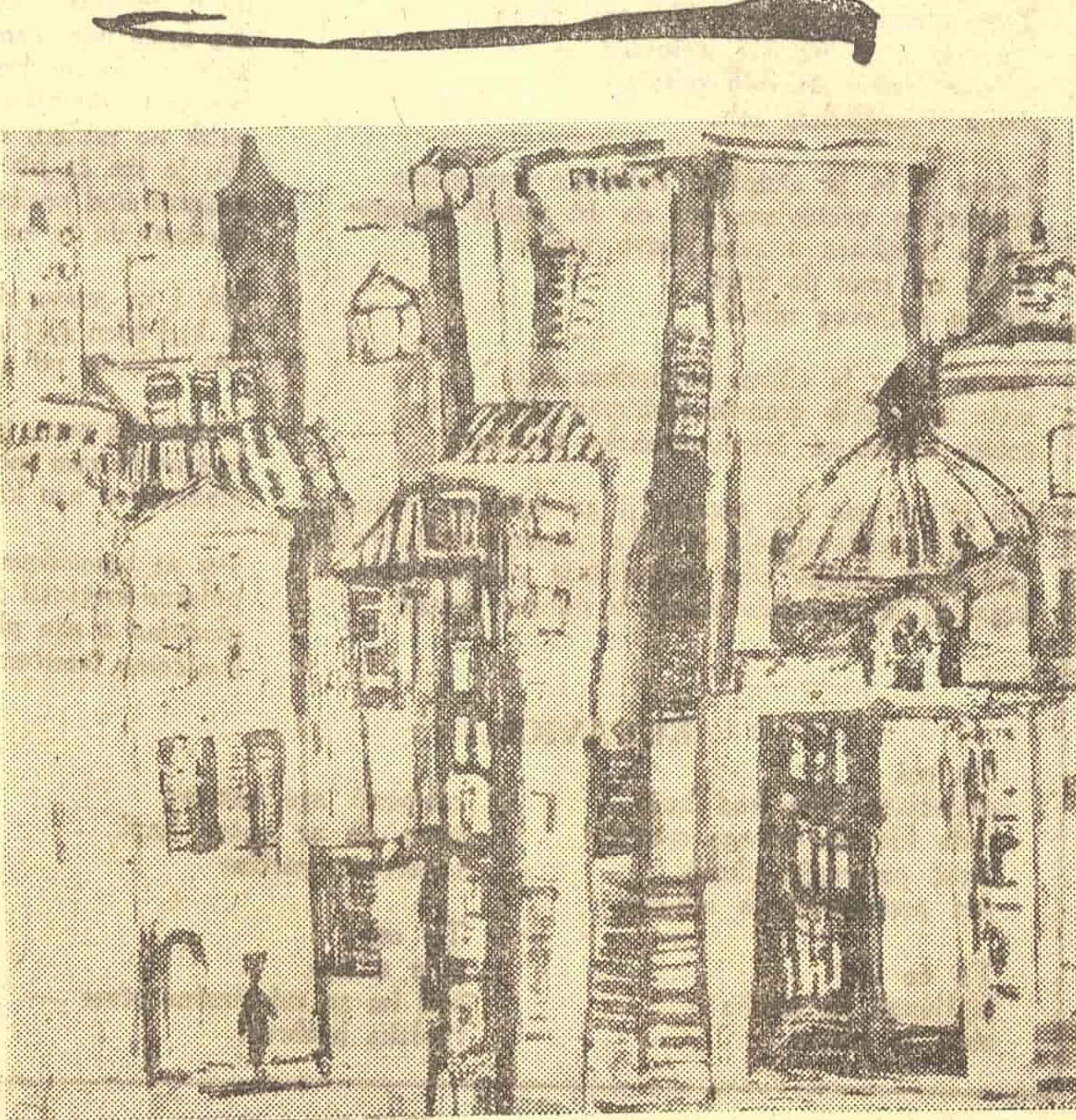
Kiša je već sa nama,
sad trese se tih vazduh.
Lastavice miluju ugašene vode
kraj malih lombardiskih jezera,
lete kao galebavi nad malim ribama;
preko ograda vrtova seno miriše.

Sagore i ova godina,
bez jedne tugovanke, bez jednog krika.
Trebalo je kriknuti
i zadržati
bar jedan dan.

I ODMAH BIVA VEČER

Svako stoji sam na srcu zemlje
proboden jednim zrakom sunca:
i naglo padne večer.

(Preveo Vladimir BUNJAC)

JADVIGA CIBULSKA: DUBROVNIK

U domu slikara J. Račića

Jesen zlatnog lišća. Jesen u go-
lom drveću.

Polako sam prilazio. Na domaku Save, u selu Horvati, mala kuća u sopstvenoj senci, čini se još manjom i starijom. Mrak. Katkad vode Save krijušaju bljeskom. U kvadratu kuće, manji pravougaonik svetlosti. Prišao sam sasvim blizu i, naslonjen na ogradu, ugledao lice sestre Josipa Račića. Bila je okrenuta profilom ka prozoru. Okrenula se i trenutak ostala u tom položaju, malo zatvorene glave sa plavim očima, bleđožutim licem, mekanim izrazom. Ličila je na svog brata, slikara Josipa Račića, koji se pre pet decenija ubio u Parizu. Oko portreta Račićeve sestre, diskretno zlatna i vremenska patina prošlosti. Ninska ulica broj devet, Julka Sviben ispričala je tihim glasom svoje rano detinjstvo i sećanje na brata Josipa.

"Imala sam sedam godina kada je Josip poslednji put, za vreme ferija, došao iz Pariza. Naročito bio smo se veselili kad bi on došao preko leta. Vraćali smo se večerom sa njive. Kosidba je bila završena. Na kolima natovarenim pokošenom travom ležala sam sa decom. Josip se igrao sa mnom, bacao me tamo-amo po kolima. Bio je tako veseo, raspoložen. Mene je mnogo voleo. Tog leta doneo mi je lutku, koja je za ono vreme bila prava retkost. Tu lutku čuvala sam do svoje šesnaeste godine. Josip je naročito voleo berbu grožđa. Imala sam sedam godina, kada se Josip uesrećio".

Mihailo Račić, otac slikara Josipa Račića, bavio se u slobodnim časovima rezbarstvom. Rado je pravo figurine u drvetu, od kojih jedna, religioznog motiva, danas stoji na raskršću Horvašćanske i ulice Srednjaci. Mladi Račić u svojoj desetoj i jedanaestoj godini i sam se bavio vajarstvom, praveći od gline figure i, naročito, portrete. Jedna njegova statuetka dugo je stajala na stolu u kući roditelja.

Kao dečak, Josip Račić bio je nestašan. U drugom razredu gimnazije potukao se sa drugom i porezao ga nožem. Zato je izbačen iz gimnazije. Njegov školski drug Horvat

radio je tada u cinkografskoj radionici kod Rožankovskog. Izbačen iz škole, Jožek se razalostio. Utešio ga je prijatelj; rekao mu je da uče zajedno zanat. Pomenuo je da cinkografski zanat ide u prilog njegovoj sklonosti za slikarstvo. Tako je Josip Račić počeo učiti za cinkografa.

Crta sve više. I šteti da bi otišao u "daleki svet". Crtanje postaje njegova strast, on pomno kopira sve do čega dođe: marke, etikete... Njegova želja da sazna tajne likovne umetnosti postaje neugasena žeđ. U pismu datiranom 4-tog decembra 1906-te godine, koje je poslano iz Minhena, on piše o svom velikom interesovanju za umetnost slikanja: "Čim više znam, tim uvek vidim da još dosta ne znam i tako uvek više od sebe zahtevam".

Otišao je u Beč, lutao je po galerijama. A onda u toku 1904-te godine odlazi u Minhenu i tu počinje pohađati slikarsku školu Slovenca Azbea. Kratko vreme provodi u Berlinu. Vraća se u Minhenu. Upisuje se u Habermanovu školu i tu važi kao najbolji đak za tri godine, koje je tu proveo. Ali slikar nije zadovoljan školom Habermana. "Ja naime putujem oko osmog februara u Pariz. Razlog zašto putujem je ukoliko radi moje naobrazbe u mojoj umetnosti uopšte. Glavno je da znate da je to od velike važnosti za mene i moju celu budućnost".

To su redovi nedavno pronađenih pisama, koje je uputio svojim roditeljima. Svoje pismo završava: "Drugo, u ovoj školi gde sam sada ne mogu više naučiti, zato idem tamo gde se više i bolje radi". Iz desetak njegovih pisama koja se danas nalaze kod njegovog rođaka u Zagrebu, može se videti njegova stalna materijalna teškoća, kao i strah da ga ne pozovu u vojsku. "Pitajte Vojničicu šta je sa mojom regrutskom vizitom i

hoće li me još jedanput pozvati, ja se jako bojim ako me uzmu u vojsku".

Njegovi se roditelji nisu složili sa njegovom odlukom da napusti zanat i ode za "malera". U pismu dalje piše: "Ali kako opažam i čujem, imate vi premlado poverenja u mene. Baš sam ovih dana čuo da ste se ljutili što sam otišao u Akademiju i što sam otišao iz službe. Hvala je bogu, da sam imao tu sreću doći jednom u Akademiju", zaključuje on zadovoljan svojim izborom.

Tom još u vreme kada je dolazio kući na ferije, radostan i veseo. Nosio se otmeno; jako uštrkana kragna, crna velika mašina, crno odelo... Ispod spoljašnje ukrucenosti, izbijala je njegova vesela narav.

Međutim, malo pomalo, radost života se pomutila. Stalne oskudice u novcu, nerazumevanje roditelja, strah od trogodišnjeg služenja vojnog roka, potkopalo je sigurnost osetljivog i nostalgičnog slikara Josipa Račića. Usto, porodične prilike su se promenile. Sestra Pepica, koju je on tako mnogo voleo, nesrećno se udala za pijanika, koji je stalno tuče. Docnije se sestra razbolela od teške venerične bolesti. Otada dolazak Račića u selo Horvate prati tih i bolno predvečerje melanholije. Vraćajući se poslednji put iz Minhena, sreće je Horvata, druga iz detinjstva, kome je tada rekao: "Lako je tebi, Oženiš se. Završio si znanat. Postigao si cilj". A kad je hteo reći svoje želje, predomislio se i učutao. Kada je poslednji put dolazio iz Pariza kući, svratio je kod Horvata. Prijatelj ga je zapamtio kao bleđolika, čutljivog i izabljeno. Da li je saznao da je zaostao za jednu deceniju i više od slikara Pariza, bilo razlog čutanja? Odgovor na ovo pitanje umro je zajedno sa slikarom. Brod detinjstva je potonuo. Kada je od-

TRIBINA

Neon ili zamračenje

Dijalog o pozivu i opstanku poezije danas

Dogodio se jedan od uobičajenih prekida električne struje: bioskopska dvorana potonula je u mrak. Iz tame su najpre izronili zvižduci i poklički negodovanja, a zatim, pošto je prekid potrajao, u tmini je naglo počela da raste plima kikota i nespupane veselosti, kao da je zamračenje razuliralo neke stihije, koje je električna sijalica držala na oku i na uzdi. Kao da je prekid električnog osvetljenja, sad i ovde, omogućio da se pojavi neki dubinski, zasenčeni naš lik, koji pokazuju putnici u železničkim tunelima i ljubavnici u sobama za spavanje. Ovo slučajno zamračenje kao da je iznenada obasjalo i — zadatak pesnika. Zaista: ne sastoji li se poziv pesnika prosto u tome da zavrne prekidač? Da pogasi sijalice? Da zamračí osvetljene prostorije našeg

Ovde, u naglo zamračenoj kinos dvorani, u samom tom zamračenoj, nazrelo se rešenje "većitog", principijelnog spora o misiji i smislu poezije. Ovaj spor izbio je još jednom, po hiljaditi put, unutar jednog dijaloga, vođenog između dva pisca, jedno veće krajem leta, u mirnoj i usamljenoj sobi na trećem spratu. Srazmerno svom zaostojanju, diskusija se sve više probijala kroz koru površnih, skolastičkih, okorelih pseudo-problema poetike, zatecajući sve dublje u korenito i vitalno pitanje o poeziji. Partneri, naime, više se nisu nadmudrivali oko pitanja: šta je poezija; iznenadeni — i sami — obrtom svog dijaloga, oni su se stali pitati: da li poezija uopšte jeste, da li ona — danas — postoji i da li može postojati? Umesto "zagonetke" o suštini poezije, pod upitnik je bila stavljena sama egzistencija poezije. To pitanje odbacilo je diskutante na dva oprečna pola. Ustvari, dijalog se vodio između kritičara i pesnika.

KRITIČAR: "Moderni pesnik"! Ima li taj izraz uopšte smisla? Pesnik nije absurd; nije to ni modernost. Ali sam spreg ovih pojmov... ne liči li on, logički govoreći, na *contradictio in adiecto*? Na glupost — prosto rečeno. Svi znaju: moderna je nauka; moderna je tehnika. A poezija? Uostalom, ko danas čita poeziju? Tvoje stihove naprimer? Znaš dobro i sam: niko. Niko sem "profesionalnih" poeta i recenzenta. Moderan čovek je na-

učnik. Inženjer. Najzad, ako hoćeš, i šofer. (Kajzerling je stvarno uzimao šofera za prototip modernog čoveka.) A pesnik je sam po sebi anahronizam. I "moderni pesnik", ako bi bio istinski i dosledno modern, uopšte ne bi trebalo da bude pesnik, nego... šofer.

PESNIK: Ne! Pesnik danas izgleda nesavremen i suvišan pored tehničara; da, i pored šofera. Ali sutra!

Sutra... Međutim, ove večeri već je bilo vreme da se krene kući. Pesnik je utrunuo svetlo, a ujedno i svoju raspru sa kritičarem, dijalog je potonuo u pesak čutanja, ali se nije izgubio bez ostatka, već je nastajao da teče, kao ponornica, koritom unutrašnjih monologa. Doista, trebalo je reći bez okolišenja i bez nijansiranja: poezija je kao takva *nesavremena*. No, ona može da bude *moderna*; ako i nije aktuelna, u njoj i danas pulsira jedan virtuelni život, koji sutra može da se aktualizuje. Jer, modernost nije sinonim aktuelnosti; savremenost se prevazilazi i prelazi u *modernost* srazmerno ostvarivanju imanentne tendencije današnjice da se produži u *budućnost*. Moderno je Sutra.

Ali — šta sutra? Nad sadašnjicom se širi električno i neonsko osvetljenje. Sutrašnjica će, možda, želiti i omogućiti izvesno zamračenje? Ona će, možda, pozvati zaboravljenog pesnika i pustiti ga da pogasi sijalice?

Ustvari, ako je poezija emanacija i konzervacija prirodnosti, budućnost će — verovatno — aktualizovati i rehabilitovati poeziju. Sadašnjost je, očevidno, u znaku tehnike. Marsel Rejmon, istoričar novije francuske poezije, krstio je tehniku (i politiku) "anti-prirodno". S obzirom da tehnika i politika — kao modusi istorije — predstavljaju čovekovo suprotstavljanje prirodi, zapravo njenog despotiji, Rejmonov termin je prihvatljiv i upotrebljiv, pod uslovom da se u pomenutom suprotstavljaju ne previde ni dijalektički momenat jedinstva. Danas se, širom sveta, neminovno i spontano, suprotnosti čoveka prema prirodi zatežu do granice nepomičnog antagonizma. Sledstveno, sadašnjost bi bila epoha "anti-prirode". Međutim, elementarni ritam života, da ne kažem — kosmički ritam, pri sličice sutrašnjicu da premosti akcent sa suprotnosti na *jedinstvo*

prirode i "anti-prirode". Trebalo bi, dakle, da sutrašnjica ponovo uspostavi prirodnost. I poeziju, samim tim.

Nije teško uvideti da se objektivna suprotnost između prirode i "anti-prirode" interiorizuje u čoveku u vidu kolizije između "osećanja" i "razuma". "Anti-priroda" je racionalizacija, tačnije — suprematiza "razuma" nad "osećanjem". Današnji hipertrofirani "anti-prirodni" *ratio* nije sunce, već električna žarulja. Reflektor na stražarskom mestu. U tehničkoj "državi" mašina ili u političkoj "mašini" države, savremeni čovek je prevashodno — *stražar*. On to ne samo da *jeste*, nego to i *treba* i mora da bude, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog toga što mu i najkraće magnovenje nebudnosti preti fizičkom ili političkom katastrofom. Podudarno sa trijumfom veštačkog osvetljenja nad prirodnim tminom, budnost se sve suprotnije širi nad snom. Najnoviji prodori čoveka u svemir, u večnu kosmičku noć, u izvesnom smislu ne znače ništa drugo do njegovu, besprimernu ekspanziju čovekove budnosti i veštačke svetlosti. Svemiorom počinje da se rasprostire veštački dan racionalnosti i tehnike, u kome blede zvezde poezije. Ukoliko je savremeni čovek u istini "stražar", funkcija njegovog antipoda ne bi nikom bolje "ležala" no pesniku, koji je po definiciji "sanjar". Drugim rečima: pesnik je kao takav — nesavremen; "savremeni pesnik" bio bi *non-sens*. Ali...

Na ovoj tački pomalja se jedno malo i otsudno *ili*: večiti dan bio bi organski nepodnošljiv; veštački dan tim više. Izložen isključivo čovom i stalnom veštačkom osvetljenju, čak i kad bi to bila svetlost samog razuma, čovek bi morao poludeti. Ljudska priroda ne bi mogla bez prekida podnositi tu "anti-prirodnu" svetlost, tu ekskluzivnu izveštačenost, kao što, uostalom, ne bi bila u stanju da izdrži ni večiti mrak. Pri tom, ovu svetlost treba shvatiti u neposrednom kao i u prenesenom smislu. Reč je o neonu kao i o razumu. Ne tako davno, u jednoj fabrici u Rakovici (kod Beograda) zapaženo je da je uvođenju stalnog neonskog osvetljenja u sledio primetan pad produktivno-

KNJIŽEVNE NOVINE

AKTUELNOSTI AVANGARDIZMA

Nastavak sa 2 strane

već metod i gledište koje on stiče (kao što je slučajem okolnosti zastupa). Niko ne poriče da nema danas, i to pretežno na Zapadu, avangardista u čovjeku, na bespuću, čiji se otpor protiv poretka porobljavanja ljudskih ruku i duša ograničava na propovedanje opštega ništavila i beznađa! premda ni takvu vrstu otpora ne treba nipoštaštavati. Postoji, međutim, jedan krepkiji, realniji, životniji avangardizam — u mnogim evropskim zemljama, u Poljskoj, kod nas — koji nije besomučno anarhističan i destruktivan, koji je saglasan sa principima i ciljevima socijalističkog pokreta, ali koji, verujući u čoveka i njegovu budućnost, nema pritom nikakvih iluzija o njegovoj nepogrešivosti. To je avangardizam koji — u skladu sa elementarnim zakonom umetnosti — posmatra čoveka, društvo, život kakvi jesu, kritički, da bi ih jednom video kakvi bi trebalo da budu, u vedroj harmoniji i punoj slobodi.

Avangardizam je stoga trajna mladost književnosti. Avangardizam je prethodnica velike literature; jedna od njenih mogućnosti. Otvara joj put, pročičava vazduh, drži duhove u napetosti i na oprezu, u strahu pred oveštanim istinama i ustoličenom, stolničnom banalnošću, obnavljajući, osvežavajući izraz, inspiraciju, pogled na svet; silovit je, prek, vitalan i nemilosrdan, dejstvujući iz mraka prema svetlosti, uvažavajući, noćnu, tamnu stranu ljudske sudske, ali i ostajući sposoban da se raduje; dejstvujući naglo, snažno, neočekivano, prkosno. Kao razvigor koji otvara cvetove. Kao grom iz vedrog pakla.

Sasvim je razumljivo da ne zatvaramo svesno oči pred izvesnim manama i nepodopštinama avangardizma: voleti ne znači sve i po svaku cenu odobravati. Avangarda je razmažena: ona misli da od nje počinje i da se s njom i u njoj završava vasceli svet, i da joj je stoga sve dozvoljeno: svaka egzotika, svi hirovi i prevrtljivosti, sva bezmerja i bezverja. Avangarda voli vlast: hoće da dominira, da ima prvenstvo, da se svugde i u svemu prvo čuje njen glas i

njena odluka i presuda. Neskrivljiva je, sujeta, razmetljiva, ponekad šarlatanski ili čak sitnočiftinski nastrojena. Veoma je sklona da živi u bljesku vlastitih vatrometa i u opojnosti, u slatkoj narcozi od svoga megalomanskog preubedenja da je sve, pa i ono svakodnevno, verbalno, manifestno, eksperimentalno u, njenoj delatnosti od izvanrednoga i neprocenjivog književnog značaja. Ona, zatim, više potiče razvoj književnosti nego što je stvar: sposobnija i efikasnija u neposrednoj akciji i publicistici, koja mnogo ne zamara, nego u dugoročnom, sistematskom stvaranju; ne misli isuviše o dubini, već o spoljašnjem sjaju, dinamici, uzbuđenju, efektima. Prema sebi je nekritična; nesamokritična; prema svemu što se oko nje događa i stvara oštro je i buntovno raspoložena, dok je u odnosu prema vlastitim delima (i, naravno, „delima“) uvek u stanju forsirane razdraganosti i glumljenog zanosa.

Avangardizmu se štošta lako ne oprašta, ali mu se ipak znatno više gleda kroz prste. (U opštim razmerama, razume se). I zato je od posebne važnosti odnos i stav kritičara prema avangardizmu. Mislim da je o neprohodnim stranputicama, neshvatanjima i očevitim promašajima Đerđa Lukača bilo ovde dosta reči. Podjednako loše prolazi i opredeljeni kritičar-avangardist (izuzev ako je neopozoran talenat): jer se upliće u jedno kolo po čijem taktu igra i mora da igra hteo to ili ne; jer, stavljajući se na stranu jednoga shvatanja književnosti, postaje njegov prirepak i propagandist, pa se time možda i nehotice ograduje i odvaja od složenoga i mno gostrukog sveta literature u kome sa izvesnom pouzdanošću može da se snalazi samo onaj čiji je sluh podjednako otvoren melodijama i gramljavini svih literarnih instrumenata i orkestracija.

Kritičar, dakle, smatra avangardizam neophodnom neminovnošću u literaturi: neophodnom zato što njegovo prisustvo traži, odobrava i obrazlaže; neminovnošću stoga što se neophodnost avangardizma često preobraća u štetnost, i on-

da mu hitno i hitro treba pokazati zube. Kako god bilo, život književnosti skoro je nemoguće zamisliti bez talasanja i previranja koje mu daje avangardistička struja, bez njenih sezonskih vodopadnih oduševljavanja, čudljivih zastranjenja i često neshvatljivih napora i podviga zaboravljenih već u času kad su bili učinjeni. Mnogo šta se uostalom može razumeti, ali ne i opravdati. No tek kad avangardizmu otvoreno priznamo pravo na život i postojanje stičemo i sami pravo da se s njim sporimo i da ga kritikujemo.

Miloš I. BANDIĆ

ORLANDO JANEZ (KUBA): SELJAK (Sa pariskog Bijenala mladih)

Ponovljeni svet Miodraga Bulatovića

Nastavak sa 3 strane

već ranije videne, ranije doživljene. Nije isključeno da ponekoga Bulatovićev stav prema svetu, njegov manir, bolje rečeno, može pomalo da umori, ali je, reklo bi se, osnovni problem, što ga roman o crvenom petlu donosi, baš u tome što je to delo nametnulo temu o maniru i manirizmu Bulatovićeve proze. Drugim rečima, neutralnost te knjige sadržana je upravo u tome što se pisac u njoj ponavlja, a ponovljena vrednost nikada ne može da deluje kao otkrovenje, niti: može da stvori oko sebe onu iskričavu, nestrpljivu i uzbuđljivu

atmosferu uzvikivanja, aklimiranja i negodovanja, kakva prati senzacionalna otkrića, prodiranja i pobeđe.

Davno je rečeno da Miodrag Bulatović ima svoj svet i da je to svet zla. Svet pomenih, iščašenih egzistencija, ogoljenih, posuvračenih i viđenih kao u bunilu. Svet koji on gleda i koji gleda iz njegovih knjiga: „bolesna i tankovratna deca, mahom gola i kriva; šiljoglavi očevi varošlije s kesama ispod očiju; krezube ženetine razmekšanih trbušina i šotkastih nogu; beli starci i slinave babe“; „žene uvelih i spečenih lica...“ konjoglavaste devojčure zadržane belim maramama i s muškim crnim kišobranima iznad lobanja; čupavi i beli starci što su se samo uz pomoć štapova i plotova držali na nogama; lojem, čorbom i testom umazana, zapuštena i divlja deca.“ Miodrag Bulatović tako vidi svet i on ga tako i daje, augmentativno, slikovito, upečatljivo, ali jednostrano. U tome „strašnom svetu“ tame i rugobe dešavaju se i dešavaju se sve Bulatovićeve drame; pojednostavljene ljudske drame htenja i nemoći, raspadanja i propadanja, mračnih nemira i uzaludnih nadanja. Sve su te drame potresne, sve su te egzistencije bolne i pomučene, sve od gorčine i mahnitosti, sasvim bulatovićevske — ovde kao u „Vuku i zvonu“, kao i u „Đavolima...“. I ma koliko da imaju snage, smisla i opravdanja, ma koliko da su jedan realni svet viđen iz jednog neobičnog ugla, one već, date tako, bulatovićeviski stereotipno, umaraju i deluju otužno. Muharemovo htenje da bude, da postane čovek, očaj dvojice pijanih ukopnika, blešavi Kajica, luda Mara, starac, sve je to jedna tragična i mučna vizija života, videna kao u magnovenju, pa su i situacije, u kojima se taj ogoljeni život zapliće i raspliće, stvarari sublimacija zla i nemoći pred zlom — dakle jedan okvir u kome su se slične, pa čak i iste bulatovićevske senke ljudi i ranije obrtale i sudarale, uzaludno tražeći spa-

sa i izlaza. Kao i ranije, te razgoljene egzistencije, pokrenute ka zamišljenoj maloj sreći, bivaju ponižene, zgažene, onemogućene; kao i ranije, one se teše ispaštanjem u bolu i trpljenju; kao i ranije, one se upravo mazohistički podmeću zlu, ne bi li se tako iskupile i potvrdile u nemoćnom htenju i nemiru za srećom, ljubavlju i toplinom; kao i ranije, sve je uzaludno i sve jalovo, jurodivo i prazno, sem toga sna o sreći, koja drukčije, do u zlu i kroz zlu, možda i ne postoji i, kao i ranije, tu sablasnu igru vide svedoci, bilo da su, kao u „Vuku i zvonu“ zatočnici što su preživeli vatru, ili, kao u „Crvenom petlu...“ skitnice, prikovane beketovskim očajem i surovom dobrotom za prašnjavi cestu kojom se kreće taj svet, prateći petla, želju za srećom, sreću, u njegovom letu ka nebu, čednosti i belini.

U svojoj najnovijoj knjizi Miodrag Bulatović nije dao ni jedan novi odnos, ni jedan nov ton, ni jedan novi akcent, nego je samo kondenzovao i nešto drukčije razradio one iste koncepcije o zlu i žudnji čovekovoju na kojima je već ranije zasnovao svoje književno delo. U „Crvenom petlu...“ nema gotovo ni traqa od onih nagoveštaja koji su, u priči „Malo sunce“, iz knjige „Vuk i zvonu“, obećavali ne samo stilsko književno sazrevanje Bulatovićevo talenta, već i izlaz iz kruga u kome se ne vide ljudi već njihove ogoljene senke, određene da u paklenoj igri života pronesu samo poneku preuveličanu ljudsku osobinu, slabost ili nemir, izazivanu neprekidnim suočenjem sa zlom. Zato ta knjiga dokazuje da je Bulatović usavršio svoj književni metod, ali da svoj svet, svoju filozofiju, nije obogatilo ni jednim novim iskustvom, ni jednim novim stavom, ostajući tako i dalje snažan i izuzetan u svojoj jednostranosti.

Predrag PALAVESTRA

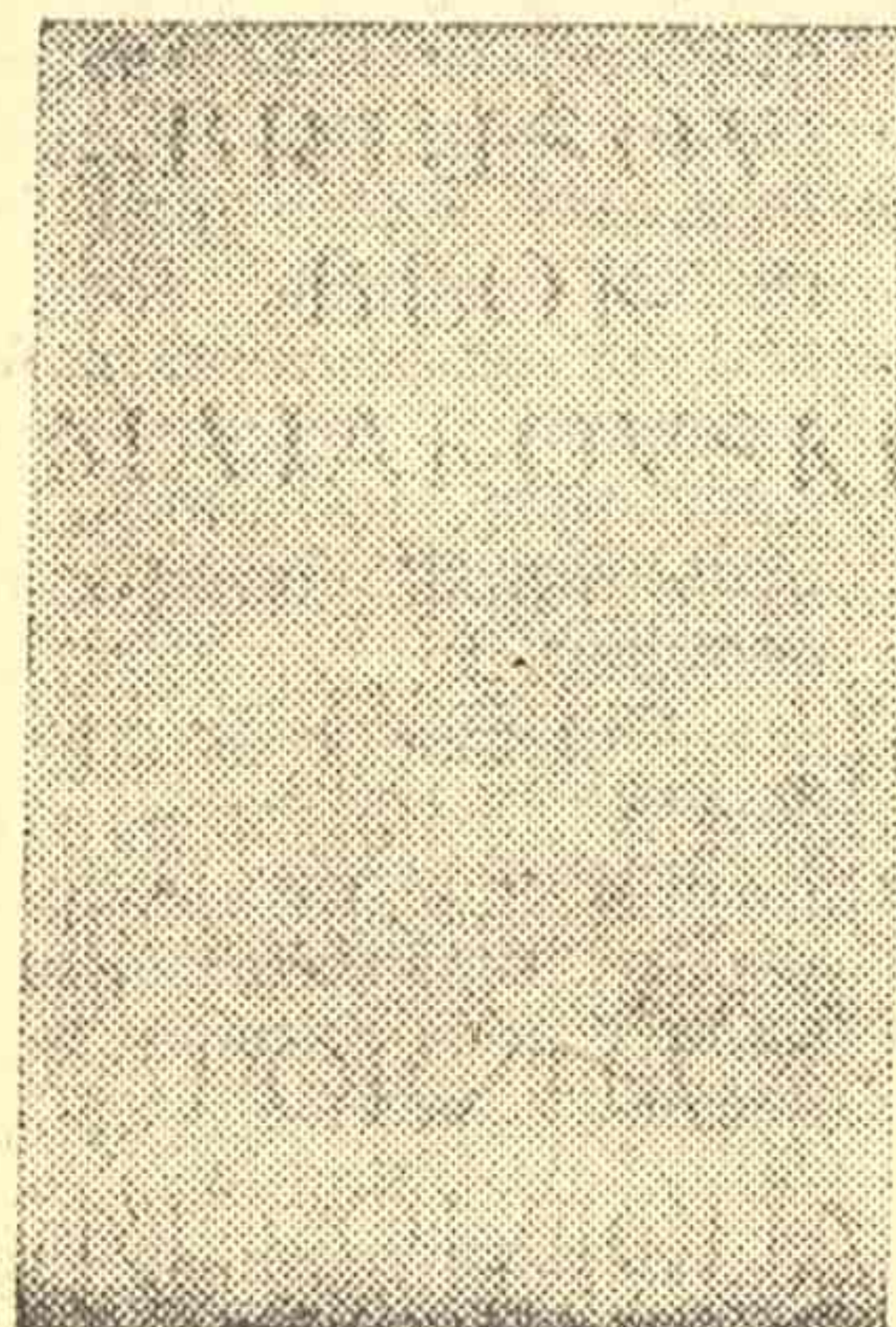
» KULTURA «

NOVINSKO-IZDAVAČKO I ŠTAMPARSKO PREDUZEĆE BEOGRAD, MOŠE PIJADE 29/III, TELEFON 39-362

PREPORUČUJE VAM

IZDANJA DVEJU SVOJIH BIBLIOTEKA

FILOZOFESKE BIBLIOTEKE I BIBLIOTEKE KNJIŽEVNE KRITIKE I ESEJA

BRJUSOV BLOK MAJAKOVSKI POEZIJA I REVOLUCIJA
Clanci i eseji
latinicom, 14x20, celo platno, strana 324, cena 800 din.

LUKAC DANAŠNJI ZNAČAJ KRITIKOG REALIZMA
Rasprava
latinicom, 14x20, celo platno, strana 152, cena 500 din.

KANT KRITIKA ČISTOG UMA
latinicom, 14x20, platno, strana 736, cena 1.850 din.

DŽ. D. VILSON SUSTINA O SEKSPIRU
Biografski ogled
latinicom, 14x20, celo platno, strana 324, cena 650 din.

PLATON POSLEDNJI DANI SOKRATOVI
Obrana Sokratova, Kriton, Fedon
latinicom, 14x20, celo platno, strana 236, cena

KONFUCIJE VELIKO UCENJE
Nepokolebljiva sredina
latinicom, 14x20, broširano, strana 60, cena 250 din.

HAJNE IZ KRITIKE I PUBLICISTIKE
Clanci i fragmenti
latinicom, 13x20, broširano, platno, strana 296, cena 500 i 700 din.

SPINOZA ETIKA
Geometriškim redom izložena i u pet delova podeljena
latinicom, 14x20, celo platno, strana 540, cena 1.600 din.

I MNOGA DRUGA IZDANJA OVIH BIBLIOTEKA U NAJLEPŠOJ OPREMI, SNABDEVENA KRITIČKIM PREDGOVORIMA I REGISTRIMA NUDI VAM »KULTURA« POD NAJPOVOLJNIJIM USLOVIMA ZA GOTOVO I NA OTPLATU. VELIKI IZBOR, ČESTO KAPITALNIH FILOZOFESKIH I ESEJISTICKIH KAO I KNJIŽEVNO KRITIČKIH DELA NAJVEĆIH AUTORA SVIH NARODA I SVIH VREMENA, MOŽETE NAĆI U OVE DVE BIBLIOTEKE »KULTURE« U KOJIMA SU OBJAVLJENA DELA: ARIJANA, ARISTOTELA, RUDERA BOŠKOVIĆA, ĐORDANA BRUNA, VOLTERA, EPIKURA, ERAZMA, KANTA, KONFUCIJA, LABRIOLE, LAJBNICA, LEFEVRA, PLATONA, PLEHANOVA, SPINOZE, FOJERBAHA, HEGELA, HOLBAHA I DRUGIH FILOZOFA KAO I DELA BJELINSKOG, DIDROA, LESINGA, LUKAČA, LUNAČARSKOG, MERINGA, STANISLAVSKOG, STENDALA, TENA, ČERNŠEVSKOG I MNOGIH DRUGIH SVETSKIH PISACA.

SVE OVE KNJIGE MOŽETE NARUCITI DIREKTNO KOD IZDAVACA ILI NABAVITI U NASIM KNJIZARAMA, U BEOGRADU, TERAZIJE 45 I MAKEDONSKA 4 I U UNUTRASNOSTI TRAZITE NAS KATALOG

INDUSTRIJSKO CREVARSKO

EXPORT-IMPORT PREDUZEĆE BEOGRAD

Export — Import

Industrijsko crevarsko preduzeće

Beograd, 29 novembra 117

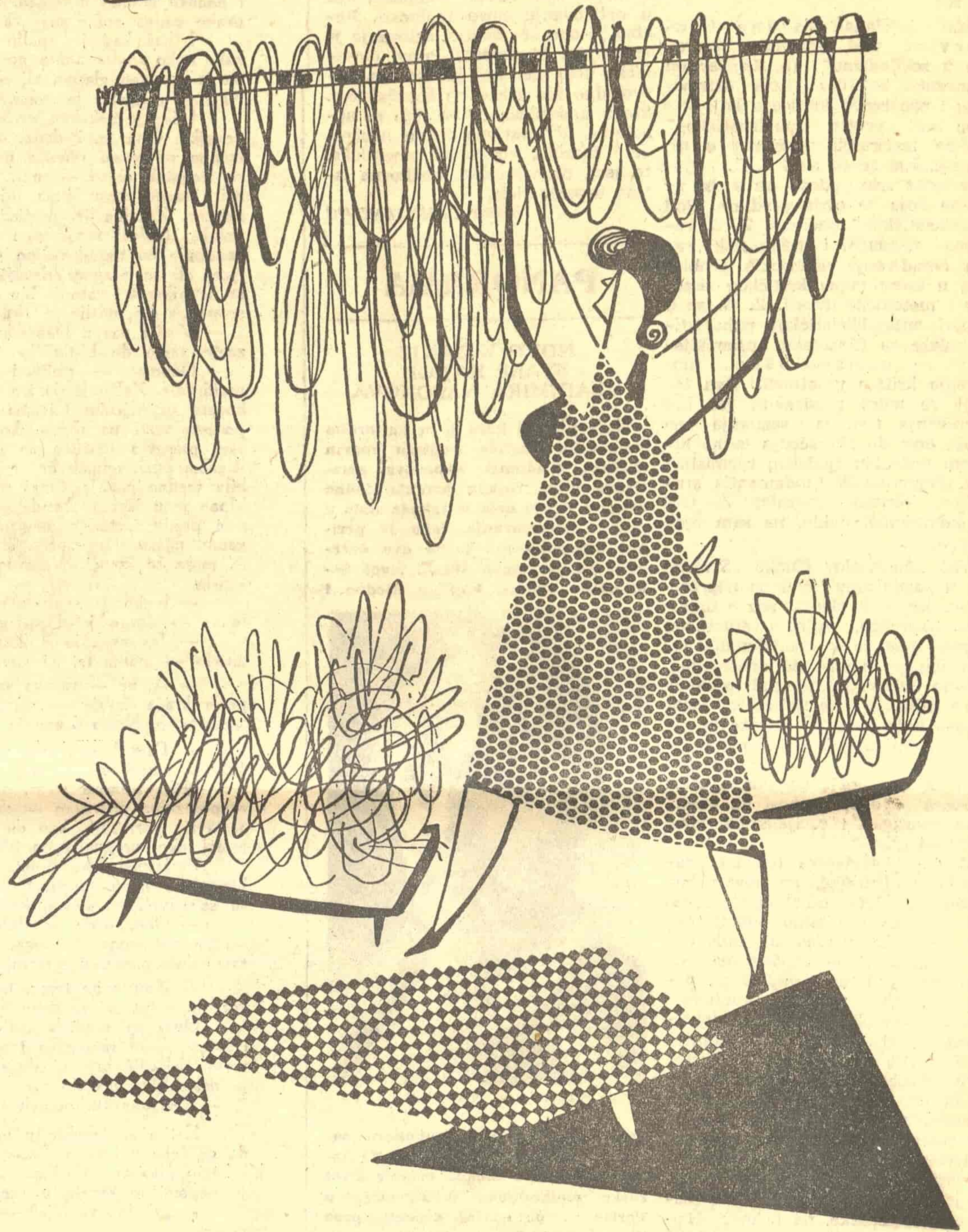
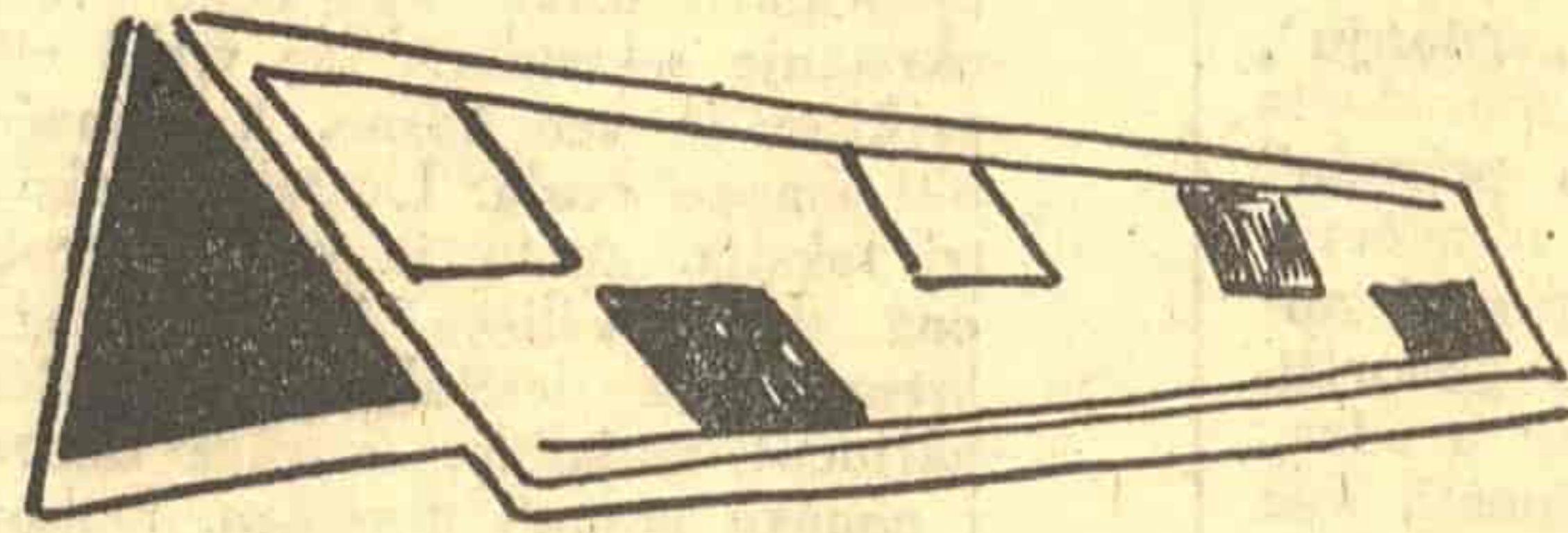
telefon: 21-839

SAVREMENO TEHNIČKI OPREMLJENO, MODERNI PROCES PROIZVODNJE, STRUČNO OSPOSOBLJEN RUKOVODEĆI I IZVOĐAČKI KADAR, OMOGUĆILI SU DA SVI PROIZVODI OVOG KOLEKTIVA BUDU UVRŠTENI U RED NAJKVALITETNIJIH PROIZVODA OVE VRSTE NA DOMAĆEM I INOSTRANOM TRŽIŠTU.

75% PROIZVODA OVOG KOLEKTIVA PODMIRUJU POTREBE DOMAĆEG TRŽIŠTA, DOK JE ZA IZVOZ PLANIRANO 100.000.000 DEVIZNIH DINARA. SVI OVI POSLOVNI USPESI UKAZUJU NA SOLIDNOST I KVALITET NAŠIH PROIZVODA.

U 1958 GODINI OSTVAREN JE IZVOZ NAŠIH PROIZVODA U IZNOSU OD 87.000.000 DEVIZNIH DINARA, A SAMO U PRVOJ POLOVINI 1959 GODINE IZVEZENO JE ZA 42.000.000 DEVIZNIH DINARA.

OSVAJANJE INOSTRANOG TRŽIŠTA I STALAN PORAST PLASMANA NAŠIH PROIZVODA, DOVOLJNA SU GARANCIJA ZA DALJI RAZVOJ PREDUZEĆA I NA OVOM POLJU.

DOMAĆI POTROŠAČI,

UVERENI SMO DA SMO SVOJIM DOSADAŠNJIM SOLIDNIM RADOM STEKLI VAŠE PUNO POVERENJE I DA ĆEMO I UBUDUĆE USPEŠNO POSLOVATI, GARANTUJUĆI KVALITET PROIZVODA I SOLIDNOST ISPORUKE.

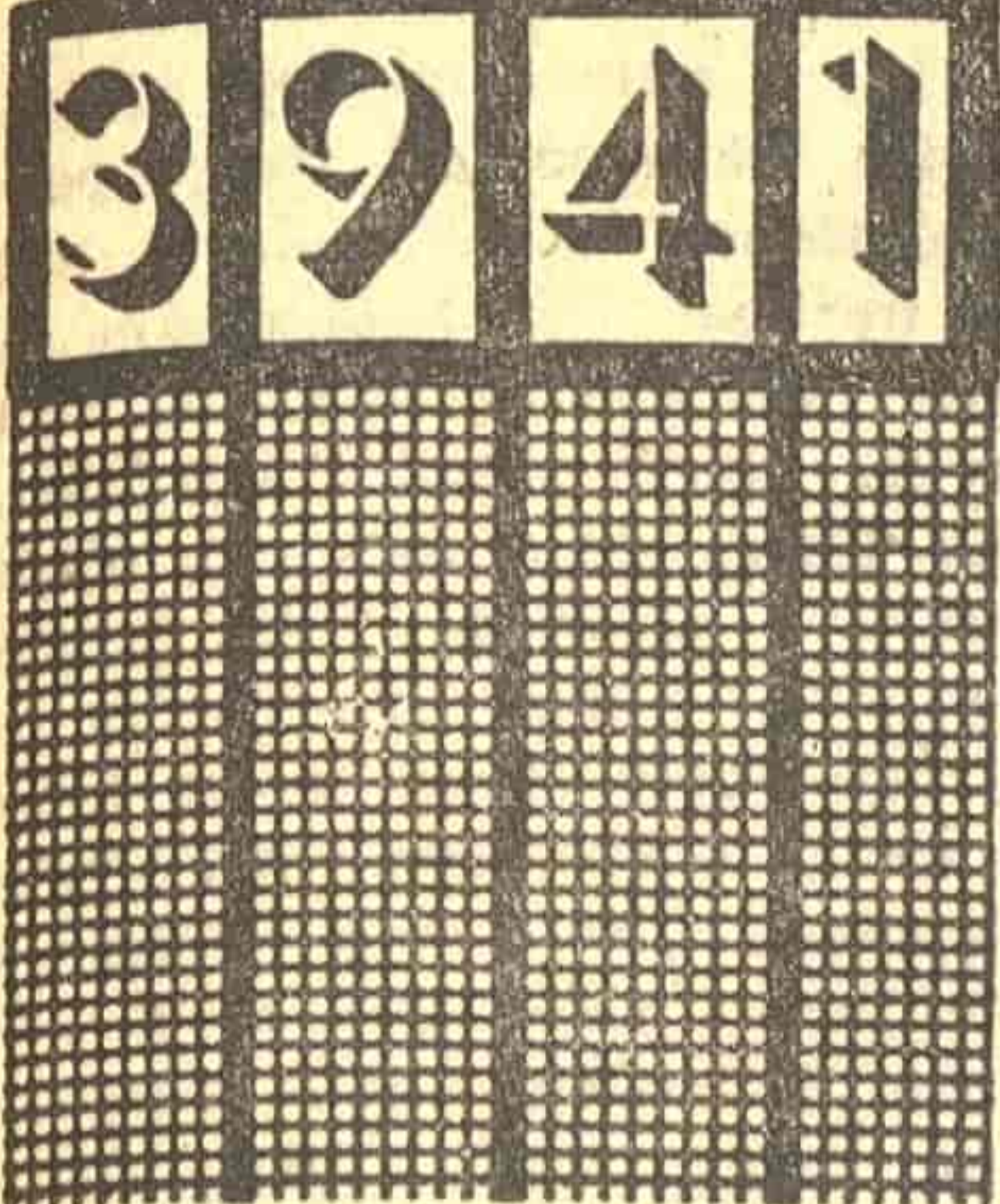
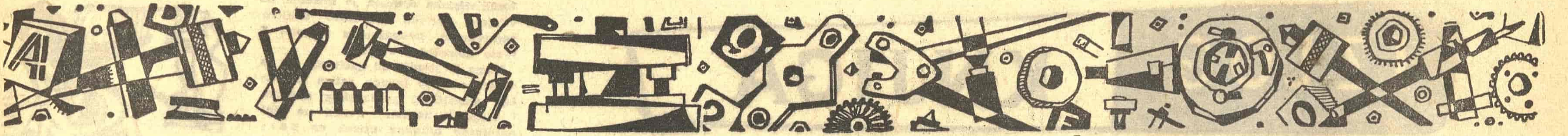
IZVOZNA PREDUZEĆA,

NAJLAKŠE ĆETE PLASIRATI NAŠE PROIZVODE NA INOSTRANA TRŽIŠTA, JER SMO DOBRO UVEDENI, A KULANTNOST KOD ISPORUKE JE ZAGARANTOVANA.

SVOJIM RADOM NASTOJAĆEMO KAO I DO SADA DA SAČUVAMO RENOME NAŠEG PREDUZEĆA I DA SVAKU PORUDŽBINU IZVRŠIMO NA ZADOVOLJSTVO NARUČIOCA.

Export—Import

Industrijsko crevarsko preduzeće Beograd

OD OSNIVANJA PA DO DANAS KOLEKTIV PREDUZECA ALATNICA NASTOJAO JE DA PREDUZECE TAKO OSPOSOBI DA MOZE IZRADIVATI SVE VRSTE ALATA ZA POTREBE NASE INDUSTRIJE.

DANAS JE ALATNICA SVOJIM PROIZVODIMA POSTIGLA ZELJENI CILJ, A KVALITETOM SVOJIH PROIZVODA POTPUNO JE ZADOVOLJILA ZAHTEVE PROIZVODNIH PREDUZECA.

OSIM TOGA, PROIZVODNA PREDUZECA KORISTECI SE NASIM USLUGAMA I NABAVLJAJUCI NASE PROIZVODE, NISU VISE OBAVEZNA DA OSNIVAJU SOPSTVENE POGONE ZA IZRADU ALATA. NA TAJ NACIN SMANJENI SU TROSKOVI TIH PREDUZECA I OMOGUCENO IM JE DA SVOJE PROIZVODNE SNAGE USMERE NA OSNOVNE PROIZVODNE ZADATKE.

SVOJIM KVALITETOM, SOLIDNIM CENAMA I PRVOKLASNIM MATERIJALOM ALATNICA JE STEKLA RENOME KVALITETNOG PROIZVODNOG PREDUZECA. RAZVIJANJEM SVOGA POSLOVANJA ALATNICA JE ZADOVOLJILA NE SAMO POTREBE DOMACEG NEGO JE USPESNO PLASIRALA SVOJE PROIZVODE I U INOSTRANSTVU. TAKAV RAD KOLEKTIVA GARANTUJE BOLJI PROSPERITET PREDUZECA.

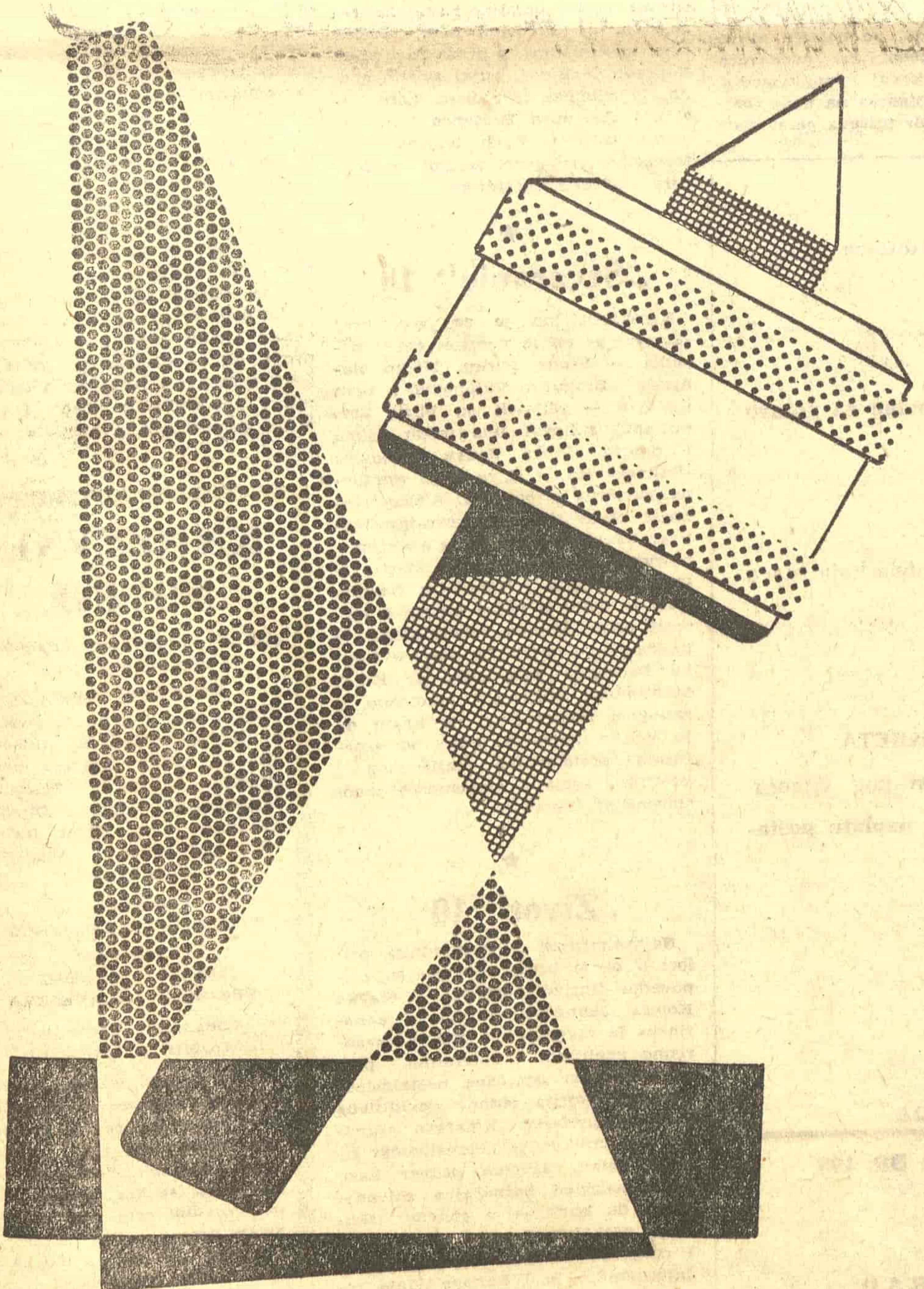
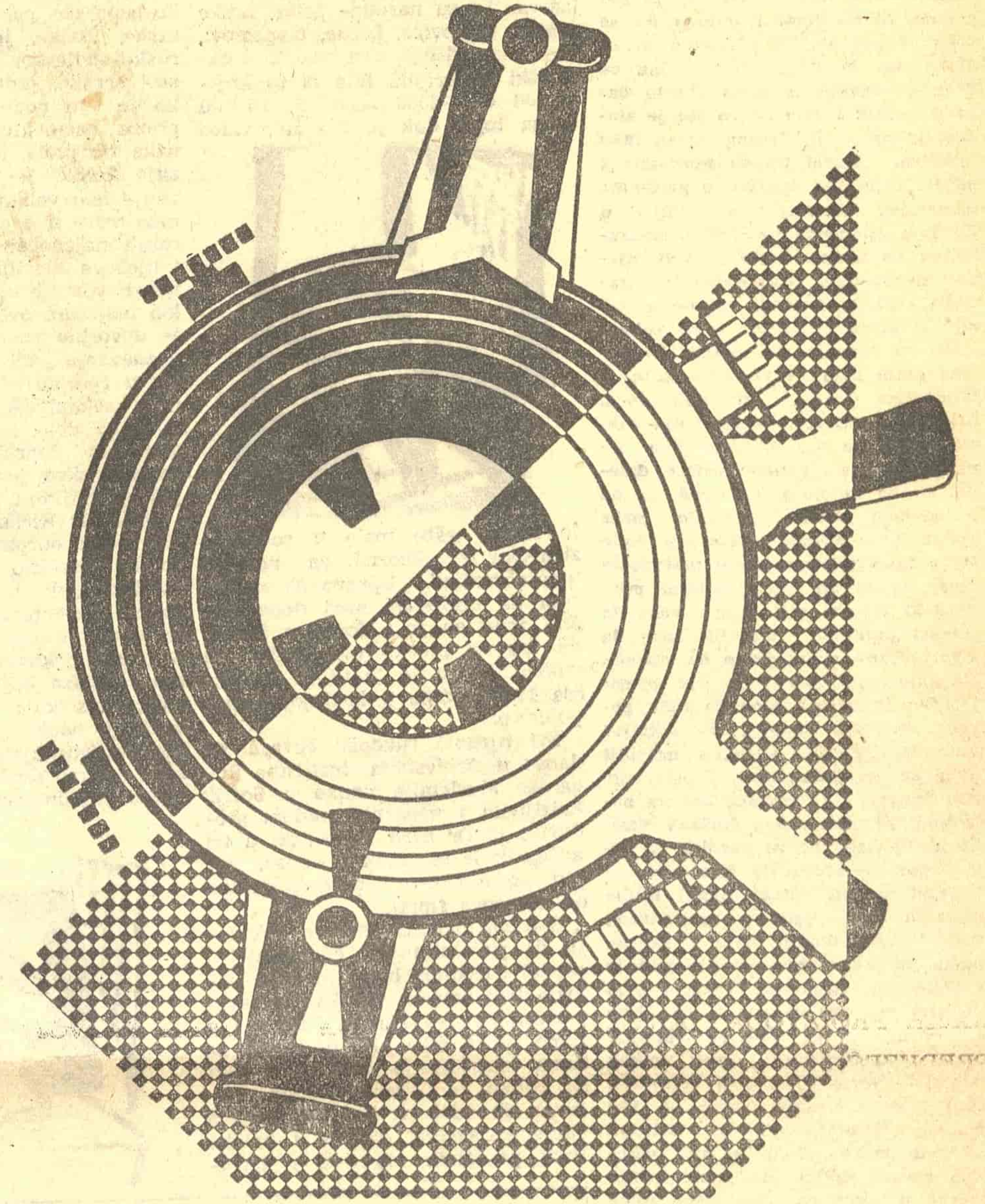
SOLIDNA I BRZA IZRADA OD NAJKVALITETNIJEG MATERIJALA, KAO I EKONOMICNOST CENA, IZ DANA U DAN POVECAVAJU INTERES DOMACIH I STRANIH KUPACA ZA PROIZVODE OVOG KOLEKTIVA.

KOLEKTIV JE U STANJU DA KVALITETNO, BRZO I UZ SOLIDNE CENE IZRADI U SVIM TRAZENIM KOLICINAMA PORED OSTALOG I:

ALATNICA

PREDUZEĆE ZA IZRADU ALATA

BEOGRAD, DIMITRIJA TUČOVIĆA BR. 6 — TELEFON: 43-738

- OBRNE SILJKE SA MORZE KONICNIM DRSKAMA OD: 1, 2, 3, 4, 5 i 6.
- GLAVE ZA REZANJE CEVNOG NAVOJA:
R 1/4"—1", R 1/2"—2", R 1"—2", rezanje levog i desnog navoja.
»EKSCELZIOR« 1/2"—2" za rezanje samo desnog navoja.
- KLESTE ZA BLOMBIRANJE 170x10 mm.
- TOCKICI ZA NAREZIVANJE: 20x6 i 25x6
20x8 i 25x8
- DRZACI TOCKICA ZA NAREZIVANJE:
Stabilni: 16x16 mm. i 20x20 mm.
Gibajući: 16x16 mm. i 20x20 mm.
- METALNE AZBUKE ZA UTISKIVANJE od 1 do 15 mm.
- METALNI BROJEVI ZA UTISKIVANJE od 1 do 15 mm.

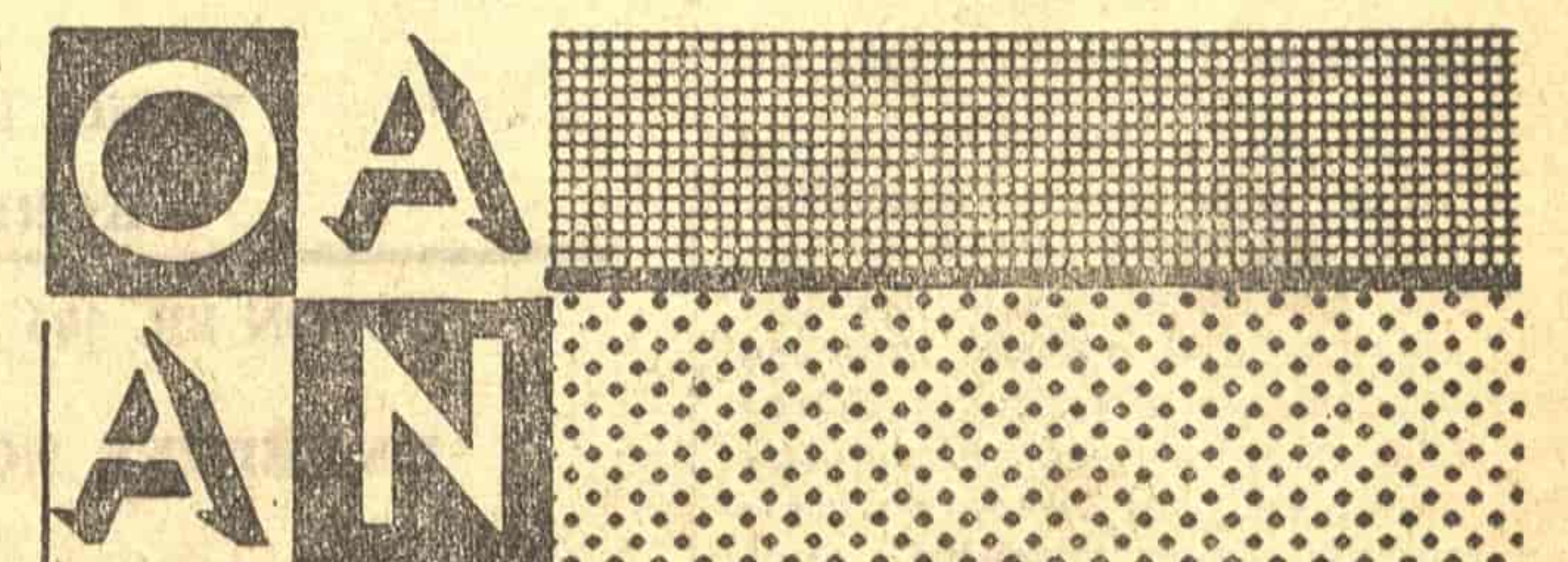
A UZ TO NE ZABORAVITE DA U SVAKO DOBA MOZETE DOBITI U SVIM KOLICINAMA: SPECIJALNI ALAT ZA SAVIJANJE, ISECANJE, IZVLACENJE I PROBIJANJE RAZNIH STEZNIH ALATA, KOKILA ZA LIVENJE METALA, PLASTICNE MASE, BAKELIT, GUME I SAMOTA.

PO PORUDZBINI IZRADUJEMO SVE VRSTE KONTROLNIKA, CEPOVA I RACVI IZRADUJEMO SVE VRSTE LIVENIH KUCISTA ZA ALATE SVI PROIZVODI OVOG PREDUZECA IZRADENI SU I RADE SE PO JUS-a

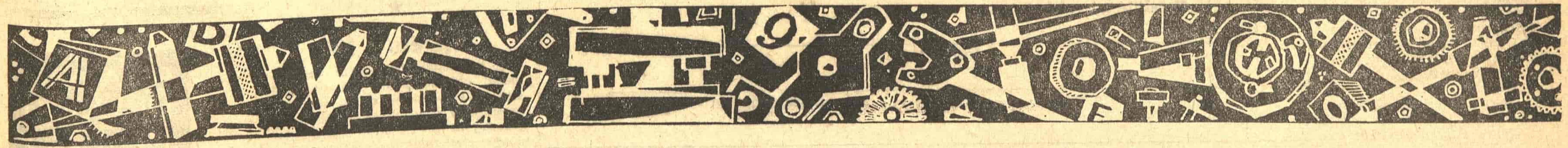
INDUSTRIJSKA PREDUZECA I OSTALA PREDUZECA, POVERAVAJTE NAM VASE POSLOVE JER CETE SAMO NA TAJ NACIN DOCI DO KVALITETNOG ALATA UZ SOLIDNE CENE I BRZU ISPORUKU NE ZABORAVITE:

PREDUZEĆE ZA IZRADU ALATA
BEOGRAD, DIMITRIJA TUČOVIĆA BR. 6

TELEFON: 43-738

Alatnica - preduzeće za izradu alata

MILOVAN DANOJLIĆ:

Nedelja

(Lykose, Zagreb, 1959)

Taj mladić, koji se pre nekoliko godina javio »Urođeničkim psalmima«, objavio je ovih dana novu knjigu u kojoj ima nekoliko pesama boljih od svega što je do sada spevao. Pesme »Da se razumemo«, »Nebinova smrt«, »Proleće«, »Predveče početkom marta«, i mali ciklus »Iz malog mozga« imaju antologisku vrednost, a ujedno predstavljaju i najbolja ostvarenja pesnikova. Pa ipak, u celini uzev, nova Danojličeva knjiga ostala je na relacijama onih ranijih, jer najčešće ponavlja raspoloženja, služi se istovetnim poetskim rekvizitima, i gotovo da se ocene svake zbirke ponaosob ni za dlaku ne bi razlikovale jedna od druge. Danojlić je mlad i vrlo darovit pesnik i nije dobro što je stagnacija njegovog lirskog izraza tako uočljiva. Znači da su nedostaci i odlike koje smo zapažali u pesmama najranijeg datuma, ostali vidljivi u celom njegovom pesničkom stvaralaštvu do danas. Često je kriv njegov neobuzdani temperament: Danojlić taman sagrađi pesničku viziju, a zatim je jednim samo stihom sruši do temelja. Od pesme do pesme gradi svoju vavilonsku kulu, u kojoj ima divnih, granitnih ploča, kristalnog kamenja, dragocena čak, ali pesnik se nije pokazao kao strpljivi graditelj i nebo ostaje daleko. Zurbā kojom piše navodi ga da na slabom suncu inspiracije peče opeke svoje poezije i zato nije čudo što u tako pripremljenom materijalu jedan veliki ali nekontrolisani mladenački talenat nije mogao sebe da ostvari potpuno. Danojlić ume da stvori divnu sliku, često da uzbuđi, ali kakva je koncepcija ove poezije? Sta je pesnik htio da nam poruči, da nam saopšti, da otkrije? Zato je Danojlić svakako najbolji kada se, sa jedne strane, ostvaruje kao buntovnik, i potseća nas na nesretnog pesnika našeg Dušana Vasiljeva, ili kada se za razliku od takve poezije ostvaruje kao vizionar i nežni sanjar, kada poput biljke raste u dnu jednog imaginarnog vrta i tada donosi boje i akorde nama još uvek srcu prirasle poezije dučičevskog štimunga. Treći i vrlo uočljivi put ove poezije je ona čvrsta »opruga« pored koje se Danojlić probijao u ošvajanju svog lirskog izraza — metaforičnost (i tematika, čak) poezije Oskara Daviča — tog velikog i nezamenljivog učitelja jednom dečaku, koji je pre nekoliko godina došao iz jedne bedne srpske palanke na beogradske ulice izvikujući po hladnim čoškovima večernja izdanja novina, i tako upoznao tegoban život beskućnika, život koji je bio na rasponu od kaljavog seoskog druma i tmurnih noći uz petrolejku do svetlih lirskih ekstaza u kojima je često Danojlić bio nagradivan aplauzima, ali i prekorevan dubokim ćutanjem.

U zbirci pesama »Nedelja« postoji nekoliko stranica u kojima se ostvario jedan veliki kvalitet: iskrenost. Pesme »Da se razumemo« i ciklus »Iz malog mozga« označavaju put kojim bi Danojlić trebalo da pođe. To su lirski minijature pune životnog sadržaja, pesnikove ispovedi, i čini nam se da u njima prepoznajemo onog pravog, nepatvorenog Milovana Danojlića, onoga koji stanuje negde na kraju Cukarice i peva:

»Zima kad dođe kad žestoko mi u po srca zacvili
Slomljeni, pusti vetar, kad spustim hladnu zavesu
Kad namaknem rezu i stavim sikiro pored vrata
Vratim se i sednem i zaplačem: zar tako izgleda život?«
Vladimir Bunjac

MARKO K. CEPENKOV:

»Makedonski narodni prikazni«

(»Kočo Racin«, Skopje, 1959)

Krajem prošle godine izišla je iz štampe prva knjiga makedonskih narodnih priča Marka K. Cepenkova. Dve preostale knjige objavile su se ove godine čime je završeno izdavanje njegovih sabranih dela: poduhvat izdavača zaslužuje punu pažnju. Time je obelodaneno delo ovog značajnog imena za makedonsku kulturu i književnost iz doba preporoda i učinjeno veliki doprinos za svestranije upoznavanje kako delatnosti samog Cepenkova, tako i onog razdoblja makedonske kulture i književnosti koje je okarakterisalo XIX vek nizom promena, poduhvata i postignuća onih rezultata koji su tek danas, posle skoro više od pola veka, dobili svoje odgovarajuće mesto u istoriji makedonskog naroda i njegove kulture.

Knjige su se pojavile u redakciji Dr Kirila Penušliskog, jednog od najsolidnijih poznavalaca života i stvaralaštva Marka K. Cepenkova, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena. Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još je napornije bilo dešifrovanje materijala koji je sada solidno sreden u tri knjige na preko hiljadu stranica.

R. Pešić

va, kao i makedonske narodne književnosti iz tog vremena.

Cepenkov je rođen u Prilepu 1829 godine. Nemajući mogućnosti za školovanje odao se krojačkom zanatu. Ali to mu nije mnogo smetalo da nastavi sa učenjem, jer mu je još u ranom detinjstvu knjiga bila najbolji drug. Istovremeno i uporedo sa zanatom, radio je i na prikupljanju folklorne materijala. Na to ga je naročito potstakao pesnik Dimitar Miladinov koji je u to vreme (1856/57) bio učitelj u Prilepu i takođe prikupljao folklorni materijal, u čemu mu je i sam Cepenkov pomagao.

Dugo godina je Cepenkov radio na prikupljanju narodnog stvaralaštva. To su narodne priče, lirске pesme, poslovice, basne, blagoslovi, vradžbine, dečje igre, jezički i etnološki materijali. Bila bi to knjiga od oko 2000 stranica, ali od svega toga, dok je bio živ, video

nalnosti. A ta klasifikacija, između ostalih, sadrži i ove cikluse: Grčko-bugarske narodne priče, arnautske, vlaške, jevrejske, tikveške, rusko-engleske, arapske i francuske, srpske, jedupske i druge. Iako je ovu podelu činio uglavnom prema nacionalnosti pojedinih junaka tih priča, ipak nam to pokazuje koliko je njegovo interesovanje bilo veliko i koliko je on imao mere u pronalazenju i odabiranju najznačajnijeg. To pokazuje i njegova klasifikacija po žanrovima. Besumnje on je jedan od retkih majstora ovog zanata. Pokazao je dovoljno smisla za stilizaciju i poznavanje jezika. Sve ga to stavljalo u red najplodnijih i najsolidnijih sakupljača narodnog blaga. Njegovo delo može danas mnogome da doprinese obogaćivanju makedonskog jezika. A to ga čini još vrednijim i još značajnijim.

Pred Dr Kirilom Penušliskim je bio jedan ogroman zadatak koga je on korektno i savese izvršio. Dr Penušliski je izvršio samo neznatne korekture pojedinih priča, ali je mukotrpan bio posao prilikom sredivanja i fotografisanja rukopisa koji se nalaze u nekoliko fascikula u Bugarskoj akademiji nauka. Još